

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Josef Kříž

Dopady zbavení svéprávnosti kapitálové obchodní společnosti na právní teorii i praxi

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Petr Čech, LL.M, Ph.D.

Katedra:

katedra obchodního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu):

26. 5. 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 26. května 2014

.....

Josef Kříž

Poděkování

Děkuji JUDr. Petru Čechovi, LL.M, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce, za metodickou pomoc a ochotu při vedení práce, a dále všem blízkým za veškerou jejich podporu a péči,

které se mi od nich dostalo během mého studia.

SEZNAM ZKRATEK

<i>důvodová zpráva</i>	konsolidovaná verze důvodové zprávy k <i>novému občanskému zákoníku</i>
<i>Nejvyšší soud ČR</i>	Nejvyšší soud České republiky
<i>nový občanský zákoník</i>	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
<i>NOZ</i>	viz <i>nový občanský zákoník</i>
<i>občanský zákoník</i>	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
<i>obchodní zákoník</i>	zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
<i>ObchZ</i>	viz <i>obchodní zákoník</i>
<i>obecný zákoník občanský</i>	zákon č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský ze dne 1. června 1811
<i>obecný zákoník obchodní</i>	zákon č. 1/1863 Ř. z., obecný zákoník obchodní ze dne 7. prosince 1862
<i>OZ</i>	viz <i>občanský zákoník</i>
<i>OZO</i>	viz <i>obecný zákoník občanský</i>
<i>střední občanský zákoník</i>	zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
<i>Vážného sbírka</i>	Sbírka rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ve věcech občanských z let 1919 – 1948, kterou uspořádal Dr. František Vážný
<i>zákon o obchodních korporacích</i>	zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)
<i>ZGB</i>	Zivilgesetzbuch [švýcarský občanský zákoník]
<i>ZOK</i>	viz <i>zákon o obchodních korporacích</i>
<i>zákon o společnosti s ručením omezeným</i>	zákon č. 58/1906 ř. z., o společnostech s obmezeným ručením ze dne 6. března 1906
<i>zákon o veřejných rejstřících</i>	zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných

zákoník

rejstřících právnických a fyzických osob

viz nový občanský zákoník

SEZNAM ZKRÁCENĚ CITOVANÉ LITERATURY

- Beran: Pojem osoby v právu.*** Beran, Karel: Pojem osoby v právu. Praha: Leges, 2012.
- Pelikán: Právní subjektivita*** Pelikán, Robert: Právní subjektivita. Praha, Wolters Kluwer ČR, 2012.
- Tilsch: Občanské právo. Část všeobecná*** Krčmář, Jan: Právo občanské I. Výklady úvodní a část všeobecná; nejnovějším zákonodárstvím a judikaturou doplnil Bedřich Andres. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1946.
- Sedláček: Všeobecné nauky*** Sedláček, Jaromír: Občanské právo československé: všeobecné nauky (editor Jiří Spáčil). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.
- Krčmář, Občanské právo, Část obecná*** Tilsch, Emanuel: Občanské právo. Část všeobecná. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.
- Rouček, Sedláček: Komentář k OZO, Díl II*** Rouček, František – Sedláček, Jaromír: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl II, (§§ 285 až 530). Praha: Codex Bohemia, 1998.
- Rouček, Sedláček: Komentář k OZO, Díl IV*** Rouček, František – Sedláček, Jaromír: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl IV, (§§ 859 až 1089). Praha: Codex Bohemia, 1998.
- Švestka, Dvořák: Občanský zákoník - Komentář - Svazek I*** Švestka, Dvořák, Fiala, Pelikánová, Pelikán, Dvořák T., Svoboda, Pavlík a kolektiv: Občanský zákoník - Komentář - Svazek I. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.

OBSAH

I.	Úvodní část	1
II.	Svéprávnost kapitálové obchodní společnosti	2
	1. Úvodní poznámka	2
	2. Historický exkurz	4
	A. Pojetí jednání právnické osoby za účinnosti obecného zákoníku občanského	4
	B. Pojetí jednání právnické osoby mezi lety 1950 až 2013	9
	3. Svéprávnost a právnická osoba v novém občanském zákoníku	9
	A. Obecná ustanovení o osobách	9
	B. Fyzická osoba v novém občanském zákoníku	10
	C. Právnická osoba	10
III.	Postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti z hlediska jeho jednání za společnost	14
	1. Je člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti zástupcem?	14
	2. Smluvní nebo zákonné?	15
IV.	Dopady aplikace ustanovení o zastoupení na jednání člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti	17
	1. Obecná poznámka	17
	2. Otázka dobré víry kapitálové obchodní společnosti a relevance vědomosti o jiných okolnostech	17
	3. Zákaz jednání při střetu zájmů	21
	A. Platí pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti zákaz jednání ve střetu zájmů?	23
	B. Platí pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti vyvratitelné domněnky konfliktu zájmů?	26
	C. Důsledky jednání člena statutárního orgánu při konfliktu zájmů	27
	D. Shrnutí	30
	4. Substituce	31
	5. Kolektivní zastoupení	33
	6. Překročení zástupčího oprávnění	34
V.	Závěr	39
	1. Je tedy kapitálová obchodní společnost svéprávnou či nikoliv?	39
	2. Svéprávná osoba v jiných ustanoveních nového občanského zákoníku	40
	3. Závěr	42
VI.	Seznam použitých zdrojů	43
	1. Právní monografie a učebnice	43
	2. Komentáře	43
	3. Odborné články	44
	4. Judikatura	45
	5. Právní předpisy	46
VII.	Resumé a klíčová slova	47
	1. Resumé	47
	2. Klíčová slova	48
VIII.	Abstract and key words	48
	1. Abstract	48
	2. Key Words	49

I. Úvodní část

Ve své diplomové práci jsem se původně chtěl zabývat především důsledkem nového pojetí postavení členů statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti jako zástupců této společnosti.¹ Zatímco občanský i obchodní zákoník rozdělovali jednání právnické osoby (a tedy i kapitálové obchodní společnosti) na jednání přímé a nepřímé, s tím, že jednáním přímým bylo jednání statutárního orgánu právnické osoby (kapitálové obchodní společnosti), měl jsem původně za to, že nová úprava jasně stanoví, že členové statutárního orgánu jsou zástupci této právnické osoby (kapitálové obchodní společnosti). Při bližším zkoumání jsem však dospěl k tomu, že samotný předpoklad tohoto zkoumání není tak jednoznačný a není tedy možné se zabývat dopady zbavení svéprávnosti kapitálové obchodní společnosti, když není vůbec jasné, že byla této svéprávnosti zbavena, a že je tedy nutné se problému věnovat z vyšší perspektivy. Cílem této práce tedy není pouze popsat a analyzovat dopady obecné úpravy zastoupení na postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti², to bude prostředkem k zodpovězení obecnější otázky, a to jestli pojímá nový občanský zákoník (a zákon o obchodních korporacích) kapitálové obchodní společnosti³ jako svéprávné či nikoliv.

Cílem této práce je tedy zejména popsat, z jakého pojetí jednání kapitálové obchodní společnosti nový občanský zákoník a zákon o obchodních korporacích vychází, jak se tyto závěry uplatní na kapitálovou obchodní společnost a jaké teoretické a praktické dopady na jednotlivé aspekty fungování kapitálové obchodní společnosti toto pojetí přináší.

Konkrétně se tedy budu zabývat následujícími otázkami:

¹ Kapitálovou obchodní společností je dle § 1 odst. 2 ZOK společnost s ručením omezeným a akciová společnost; vzhledem k tomu, že se ustanovení upravující akciovou společnost uplatní i na evropskou společnost (Societas Europaea), zahrnují pod pojem kapitálové obchodní společnosti i evropskou společnost.

² Zde je nutné uvést terminologickou poznámku. Podle § 152 odst. 1 NOZ je orgánem i jednočlenný orgán, za člena statutárního orgánu tedy je nutné považovat i jednatele společnosti s ručením omezeným, jestliže jednatelé netvoří dle zakladatelského právního jednání kolektivní orgán, a dále také statutárního ředitele v akciové společnosti s monistickým systémem řízení.

³ V této práci se budu zabývat čistě kapitálovými obchodními společnostmi s tím, že však nelze vyloučit, že některé závěry platí obecně pro právnické osoby či obecně pro všechny obchodní korporace.

- 1) Je kapitálová obchodní společnost podle nového občanského zákoníku svéprávná?
- 2) Je člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti jejím zástupcem?
- 3) Jestliže ano, je zástupcem smluvním nebo zákonným?
- 4) Jestliže ano, do jaké míry se obecná ustanovení upravující zastoupení aplikují na jednání člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti?
- 5) Je kapitálová obchodní společnost (ne)svéprávnou osobou ve smyslu jiných ustanovení nového občanského zákoníku (např. § 2997 NOZ)?

Strukturovat tuto práci do přehlednějšího systému bylo poněkud náročnějším úkolem, neboť jsou všechny výše uvedené otázky do značné míry propojené tím způsobem, že nelze odpovídat na jednu, aniž bychom zároveň neodpovídali na druhou. Nakonec jsem se rozhodl svou diplomovou práci rozdělit na tři hlavní kapitoly: v první se zabývám obecně otázkou svéprávnosti kapitálové obchodní společnosti, v druhé a třetí kapitole pak zkoumám otázku postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti jako zástupce kapitálové obchodní společnosti dle nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích. Závěr své práce pak věnuji otázce, zda dílčí závěry z druhé a třetí části vedou k závěru, že je kapitálová obchodní společnost dle stávající úpravy svéprávnou či nikoliv.

II. Svéprávnost kapitálové obchodní společnosti

1. Úvodní poznámka

První ucelenou teorií právnické osoby je tzv. teorie fikce ze začátku 19. století, jejímž autorem byl Savigny. Tato teorie byla postavena na romanistickém, individualisticko-etickém pojetí práva. Podle této teorie jsou právnické osoby umělým výtvozem práva. Dalším (nikoliv však zásadním rysem) této teorie je, že pojímá fyzické osoby jednající za právnickou osobu jako její zástupce.⁴ Proti teorii fikce se vymezila teorie reality (někdy též nazývána zájmová teorie), podle které právo právnické osoby nevytváří, pouze uznává. Právnické osoby tak vnímá stejně existující jako osoby fyzické, tedy člověka. Podle této teorie tedy platí, že stejně jako člověk tedy může v reálném světě jednat, může i právnická osoba projevat vůli, kterou sama vytváří a

⁴ Blíže viz např. Pelikán: Právní subjektivita, str. 30 až 31, Beran: Pojem osoby v právu, str. 66 až 69.

svými orgány projevuje⁵. Tyto teorie pak byly různě rozvíjeny, popírány a kombinovány. O povaze právnické osoby, včetně otázky její svéprávnosti⁶, bylo tedy již napsáno mnoho a není mojí ambicí ani v mých silách zde shrnout veškeré možné teorie, ke kterým se v rámci celosvětového diskursu dospělo⁷. Ztotožňuji se navíc i se slovy Sedláčka, který tuto rozsáhlou debatu glosoval slovy: „*Čteme-li mnohého i slavného spisovatele, co píše o právnické osobě, nemůžeme se ubrániti dojmu úplného mysticismu, který sice je na místě v náboženství, ale který ve vědě právní nemá vůbec co hledati.*“⁸⁹ Pro tuto část své diplomové práce tedy nepovažuji za důležité kompilovat různé pohledy na povahu právnické osoby, které navíc mnohdy nejsou opřeny o žádné zákonné ustanovení, ale pohybují se v jakémisi právním abstraktním vakuu.

Vzhledem k tomu, že nový občanský zákoník (resp. důvodová zpráva k jeho návrhu¹⁰) proklamuje návrat k prvorepublikové doktríně a pojetí právnické osoby, považuji naproti tomu za důležité věnovat část této kapitoly historickému exkurzu do dob, kdy na českém území platil obecný zákoník občanský a rekonstruovat přístup právní vědy ke zkoumané otázce postavení orgánu a svéprávnosti právnické osoby. V další části této kapitoly pak shrnu období od účinnosti středního občanského zákoníku do konce účinnosti občanského zákoníku.

Hlavní část této kapitoly pak budu věnovat výkladu nového občanského zákoníku z hlediska toho, jak definuje a dále pracuje s pojmem svéprávnost.

⁵ Blíže viz např. Pelikán: Právní subjektivita, str. 34 až 37, Beran: Pojem osoby v právu, str. 80 až 83.

⁶ V této části budu používat pojem svéprávnost jako jakýsi nadprávní obecný pojem (třebaže se později proti tomuto pojetí vyhradím), který různí spisovatelé nazývali různě, avšak vždy se zabývali stejnou otázkou, a to pojetím jednání právnické osoby v právním světě.

⁷ Pro aktuální, kritický a podrobný přehled těchto teorií, včetně rozsáhlé citované literatury, doporučuji publikace: Pelikán: Právní subjektivita, popř. Beran: Pojem osoby v právu.

⁸ Sedláček: Všeobecné nauky, str. 170.

⁹ V tomto hodnocení však nezůstal Sedláček sám. Pelikán také uvádí, že spor mezi dvěma nejslavnějšími teoriemi, tedy teorií fikce a teorií reality je falešný, viz Pelikán: Právní subjektivita, str. 47 až 49.

¹⁰ Viz obecná část důvodové zprávy: „*Základním obecným ideovým zdrojem rekonstrukce je vládní návrh občanského zákoníku bývalého Československa z r. 1937, který nebyl jako zákon přijat kvůli událostem následujícím po mnichovské dohodě. Z koncepčního hlediska má význam, že tento vládní návrh sledoval modernizační revizi rakouského všeobecného zákoníku občanského (ABGB) z r. 1811 v jeho konfrontaci s novějšími evropskými zákoníky, zejména německým a švýcarským. Se zřetelem k tomu je třeba zdůraznit, že se jednalo o návrh myšlenkově soudržný, s jasným filosofickým zázemím převzatým z rakouského zákoníku, koncepčně navazující na tradice středoevropského právního myšlení.*“

2. Historický exkurz

A. Pojetí jednání právnické osoby za účinnosti obecného zákoníku občanského

Obecný zákoník občanský problematiku svéprávnosti právnických osob upravoval pouze v ustanovení § 26 OZO, kde stanovil, že „[n]aproti jiným osobám používají dovolené společnosti zpravidla stejných práv jako jednotlivé osoby.“ Obecný zákoník občanský také neměl žádná obecná ustanovení o zastoupení a pravidla, která dnes obecně upravuje občanský zákoník v obecné části, byla upravena pouze v části týkající se tzv. zmocňovací smlouvy, tedy klasického mandátu. Jak se prvorepubliková literatura potýkala s (ne)svéprávností právnických osob a postavením statutárních orgánů?

Podle Tilsche je závěr, že právnická osoba je nesvéprávnou, mylným, neboť § 26 OZO staví právnickou osobu na roveň normálnímu člověku, nikoliv člověku nepřičetnému (šílenému, blbému nebo dítěti). Z toho dovozuje, že výraz svéprávnost (způsobilost k právním činům) se na právnickou osobu nehodí.¹¹ Jednání osob určených, aby jednali za právnickou osobu, pokládají se podle Tilsche za činy právnické osoby samé „*a proto nazývají se oni lidé orgány právnické osoby (jakoby byly jejím mozkem, jejíma rukama)*.“¹² Podle Tilsche však i tyto osoby, jež jsou orgány právnické osoby, jednají jako orgány v cizím jméně, tedy jako zástupci.¹³ Od obyčejného zástupce však rozeznává se tím, že i jeho protiprávní jednání přičítá se právnické osobě.¹⁴ Podle Tilsche tak platí, že právnická osoba není nesvéprávnou, osoby za ní jednající jsou jejími orgány, které ovšem pokládá také za zástupce.

Krčmář se otázce svéprávnosti právnické osoby vyhýbá, avšak uvádí, že jen lidskou činností lze sledovat účel určený a popsany organizačními statuty, protože jen lidskou činností lze obecně sledovat nějaký účel, z čehož lze dovodit, že nepokládá jednání orgánů právnické osoby za vlastní jednání právnické osoby. Orgány právnické osoby pak na jedné straně odlišuje od zástupců právnické osoby¹⁵, avšak zároveň je pokládá za jiný druh zastoupení, nežli zmocnění, když výslovně uvádí, že „*zástupčí moc mají*

¹¹ Tilsch: Občanské právo. Část všeobecná, str. 138.

¹² Ibidem, str. 137.

¹³ Ibidem, str. 138 a 189.

¹⁴ Ibidem, str. 138.

¹⁵ Krčmář, Občanské právo, Část obecná, str. 165.

orgány osoby právnické“, s tím, že „[c]o do právnických osob sluší míti za to, že jejich stanovy jest rovnati plné moci (otevřené)“¹⁶. Z výše uvedeného tedy lze dovodit, že Krčmář pokládal členy orgánů právnické osoby za zástupce této právnické osoby.

Sedláček se na problematiku dívá z trochu jiného pohledu, když uvádí, že základem je nezapomínat na jedno: právní řád normuje lidské chování. Zatímco pak u fyzické osoby je vztah mezi lidským jednáním v reálném světě a jednáním v právním světě dán, u právnické osoby tento přímý vztah není. Jednota lidí nebo zvláštní jmění není člověkem. Důsledkem pak je, že tyto právnické osoby jednat ve skutečném světě nemohou, ve skutečném světě může jednat pouze člověk. Podle Sedláčka tak základem právnické osoby je, že jedná člověk, ale odpovědnost nestíhá tohoto člověk jako fyzickou osobu, ale právnickou osobu.¹⁷ Sedláček pak chápe právnickou osobu jako personifikovanou právní skutečnost. Závěrem dodává, že takovéto posunutí odpovědnosti není charakteristické pouze pro právnickou osobu, ale že stejně funguje např. zastoupení.¹⁸

Jak Sedláček vnímal postavení orgánů právnické osoby? Tato otázka je poměrně komplikovaná, proto je nutné být v rekonstrukci jeho myšlení pečlivý. Ve svém díle nejdříve mimoděk mluví o orgánech jako o zástupcích¹⁹, stejně jako např. o zástupčí moci starostov²⁰. V další části pak odkazuje na to, že právní věda činí rozdíl mezi zástupcem a orgánem. Podle této nauky je orgánem ten, kdo jedná za právnickou osobu na základě zastoupení, které se opírá o tu normu, jejíž personifikací je sama právnická osoba, zástupcem je ten, kdo jedná za fyzickou nebo právnickou osobu, na základě zastoupení, které vzešlo z jiné normy než v případě orgánu. Toto rozdělení však

¹⁶ Ibidem str. 206 až 208. Dále zde Krčmář odkazuje na rozhodnutí Nejvyššího soudu publikované v tzv. Glaser-Ungerově sbírce (Nová řada) pod číslem 3215.

¹⁷ Shodně argumentuje i Weyr: „Povinnosti může mít pouze jednotlivý člověk (ale ne každý, srov. např. šílence, nemluvněte) jako fyzická jednotka biologická, protože jen on jest s to, aby si je psychologickým pochodem uvědomil, podle nich jednal, tj. je plnil. U srovnání s ním jakožto jedinou realitou, jsou pak všechny hromadné (právnické) osoby pouhou umělou konstrukcí, již má znázorniti omezení individuálních odpovědností fyzických jednotlivců, čili: věta, že ručí (je povinována) právnická osoba – stát, spolek, akciová společnost, atd. – vyjadřují i negativní pravidlo, že fyzičtí jednotlivci (její členové) neručí, resp. nejsou povinováni. Povinnosti právnické osoby jsou pak ve skutečnosti povinnostmi jejich tzv. zástupců (orgánů, reprezentantů, atd.)“ viz Weyr, František: Pojem právní osoby či osobnosti in Kosek, Jan – Kubeš, Vladimír - Weinberger, Ota: Brněnská škola právní teorie : (normativní teorie). Karolinum. Praha 2003, str. 145.

¹⁸ Sedláček: Všeobecné nauky, str. 172 až 173.

¹⁹ Viz např. Sedláček, Všeobecné nauky, str. 176: „Ve společenské smlouvě musí být kvalifikace závazků dána, což se stane obyčejně tím, že ve stanovách označí osoby, které mohou za společnost jednati (orgány společnosti) a závazky, které mohou z jejich jednání vzejít pro společnost (plná moc orgánů).“

²⁰ Ibidem, str. 180.

Sedláček odmítá se slovy: „*Dosavadní právní věda personifikací normy dospěla k pojmu právnické osoby a tudíž musela důsledně rozlišovat orgán a zástupce. Rozdělení toto - tak jako personifikace normy - je metajuristické a proto nemůžeme jej přijati.*“²¹

Sám nicméně dále rozděluje zastoupení na dvě kategorie: 1) zástupci fyzických osob a nestatutární zástupci osob právnických a 2) statutární zástupci právnických osob, s tím, že uvádí, že toto rozdělení je sice tradiční, ale „*jádro je jiné.*“²²

V části věnované statutárním zástupcům právnických osob pak odkazuje na své vymezení právnických osob, podle kterého je právnická osoba personifikací právních skutečností (a to buď personifikací více osob jako jednotky či personifikací zvláštního jmění), jejíž personifikace je umožněna právě tím, že jsou „*fyzické osoby, jejichž jednání se centrálně nepřičítá jim, nýbrž této personifikované právní skutečnosti, takže tato personifikovaná skutečnost „jedná“ jako člověk.*“ Podle Sedláčka pak do běžné konstrukce orgánu právnické osoby zasahuje i druhá personifikace, a to personifikace normy (která dala vznik této právnické osoby – statut, stanovy, společenská smlouva, atd). Podle této personifikace tak se může jevit orgán něčím zcela rozdílným od zmocněnce ustanoveného na základě mandátu. Toto však Sedláček odmítá: „*S hlediska čisté vědy právní jde v obou případech o zastoupení a mezi oběma není žádného pojmového rozdílu. Také podle našeho pozitivního práva není mezi orgánem a zmocněncem zásadního rozdílu, jsou ovšem rozdíly v detailech.*“ Dále tyto rozdíly v detailech stručně vyjmenovává²³. K samotnému rozdílu mezi zástupcem a orgánem poté uvádí: „*Rozdíl mezi zástupcem v užším slova smyslu a orgánem je ten, že zastoupený musí být způsobilý k právním jednáním, zástupce nikoliv; právnická osoba jako taková není nic, splývá buď se společenskou smlouvou anebo s orgánem, při orgánu záleží tedy jen na tom, zda orgán jedná na základě platné společenské smlouvy, erekční listiny nadace, atp., na způsobilost společníků se vůbec nehledí a to bez rozdílu, ať jde o spolek či pouhé společenství.*“²⁴ Sedláčkův závěr tedy je takový, že členové orgánu jsou zástupci právnické osoby (sice v něčem odlišní od klasických zástupců,

²¹ Ibidem, str. 186. Obdobně Weyr, viz Weyr, František: Pojem orgánu in Kosek, Jan – Kubeš, Vladimír - Weinberger, Ota: Brněnská škola právní teorie : (normativní teorie). Praha: Karolinum, 2003, str. 148.

²² Ibidem, str. 187.

²³ Tyto rozdíly vycházely zejména z tehdejších právních předpisů, proto nemá podle mého smyslu se jimi zde zabývat.

²⁴ Sedláček: Všeobecné nauky, str. 199.

avšak v podstatě rozdíl není). K samotné svéprávnosti se Sedláček nevyjadřuje, nicméně z jeho pojetí právnické osoby jako personifikované právní skutečnosti lze dovodit, že své právnickou osobu nepovažuje za něco, co by se mohlo vlastním jednáním zavazovat.

Sedláček se tak přiklání ke stanovisku Weyra, podle kterého „[s] hlediska normativního nelze tedy činit rozdíl mezi „orgánním poměrem“ (ve smyslu běžné nauky) a „zastupováním“ ... Vpravdě má se v těchto případech věc tak, že právní řád víže na dvě různé skutkové podstaty – např. podání žaloby stranou samotnou nebo jejím zmocněncem (advokátem) – tytéž právní důsledky (=vznik stejných povinností, resp. oprávnění).“²⁵ Podle Weyra tak není mezi jednáním orgánu (ve smyslu běžné nauky) a zástupce rozdíl, když v obou případech je princip stejný: právní řád stanoví výjimku z toho, že každý stará sám se o své zájmy, tím, že pověřuje tímto úkolem jiné osoby.²⁶

Co se týče prvorepublikových komercionalistů tak Malovský-Wenig k postavení statutárních orgánů uvádí: „Právo obchodní zná však i obchodní plnomocníky v širším slova smyslu, za které lze pokládati: 2. zákonné zástupce právnických osob, provozujících obchodní živnost, obchodních společností a obchodních společenstev svépomocných, tj. osoby, které podle zákona, stanov, resp. společenské smlouvy jsou povolány zastupovati právnické osoby, obchodní společnosti (čl. 114 až 118, 137, 138, 167, 196, 229 až 231, § 244 obch.z., § 18 až 20, 89 zákona 6. Března 1906, č. 58 ř. z.)“²⁷ Dále uvádí, že podstatným právem i povinností představenstva je zastupování akciové společnosti.²⁸ O způsobu jednání za akciovou společnost uvádí, že jde především o stanovení spolupůsobení při výkonu zástupčí moci. O jednatelích společnosti s ručením omezeným pak mluví jako o zákonných zástupcích společnosti, kteří ji zastupují před úřady a soudy.²⁹ Statutární orgány kapitálových obchodních společností tedy Malovský-Wenig pokládal výslovně za zákonné zástupce. Randa pak

²⁵ Viz Weyr, František: Poznámky k nauce o orgánech in Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně. 9 (1930). Brno: Barvič & Novotný, 1930, str. 37.

²⁶ Ibidem, str. 38 až 40.

²⁷ Malovský-Wenig, Arnošt: Příručka obchodního práva. Praha: Československý Kompas, 1947, str. 144. Citované odkazy na čl. 229 až 231 obecného zákoníku obchodního, který upravoval postavení představenstva akciové společnosti, a na čl. 18 až 20 zákona o společnosti s ručením omezeným, který upravoval postavení jednatelů, dokládají, že Malovský-Wenig měl za zákonné zástupce i statutárního orgány tehdejších kapitálových obchodních společností.

²⁸ Ibidem, str. 279

²⁹ Ibidem, str. 463.

v části své učebnice věnované plnomocníkům obchodním uvádí členy představenstva a jednatele společnosti s ručením omezeným jako příklad tzv. representace bez mandátu, tedy osob, jejichž plná moc bez příkazu se zakládá v jistém poměru. Výslovně pak hovoří o zákonné plné moci.³⁰ I Randa tedy chápal členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti jako zákonné zástupce této osoby.

I v prvorepublikové judikatuře se o orgánech kapitálových obchodních společností hovoří jako o zákonných zástupcích. Např. v rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. září 1931 sp. zn. R I 645/31 bylo judikováno: „Poněvadž však akciová společnost jako právnická osoba může býti právně činná jen svými orgány jako zákonnými zástupci, zastupují tito s neobmezenou zastupitelskou mocí i zmíněnou veřejnou obchodní společnost (čl. 114 obch. zák.) a bylo by protismyslné, kdyby byli zároveň zapsáni do obchodního rejstříku jako zástupci s obmezenou plnou mocí prokuristy (čl. 42 obch. zák.)“³¹ V rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. září 1929, Rv I 1827/28 soud uvádí: „[S]polečnost s ručením obmezeným může používati v právním styku i zmocněnců. Tito nejsou ovšem zákonnými zástupci, jimiž jsou jednatele, nýbrž jsou zástupci společnosti z vůle jednatelů.“³² Za zákonné zástupce právnických osob považovaly členy orgánu i rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky z oblasti procesního práva³³.

Obecný zákoník občanský byl, co se týče úpravy této problematiky, velmi stručný a poměrně nejasný, proto se názory na pojetí svéprávnosti a postavení orgánů kapitálové obchodní společnosti (resp. právnické osoby obecně) velmi různily. Přesto však podle mého názoru lze u všech autorů vysledovat stejný závěr, a to že členové orgánů jsou zástupci této kapitálové obchodní společnosti. V otázce svéprávnosti právnické osoby se nejvíce lišili Sedláček a Tilsch, nicméně jejich spor podle mého názoru je stejně falešný jako spor mezi teorií fikce a reality. Oba zkoumají problém z jiného pohledu a pod

³⁰ Randa, Antonín: Soukromé obchodní právo rakouské (1908. Praha: Vysoká škola aplikovaného práva, 2008, str. 134.

³¹ Citované rozhodnutí bylo publikované ve Vážného sbírce pod č. 10997. K postavení představenstva jako zákonného zástupce obdobně viz rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. září 1925, sp. zn. Rv I 1055/25, publikované ve Vážného sbírce pod č. 5307.

³² Citované rozhodnutí bylo publikované ve Vážného sbírce pod č. 9170. K postavení jednatele jako zákonného zástupce obdobně viz rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27. září 1930, sp. zn. Rv I 1953/29, publikované ve Vážného sbírce pod č. 10186.

³³ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. prosince 1936, sp. zn. R I 183/36, publikované ve Vážného sbírce pod č. 15687, rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. dubna 1924, sp. zn. R I 303/24, publikované ve Vážného sbírce pod č. 3762.

jinými hledisky, a tedy (ačkoliv dochází k na první pohled odlišným závěrům) oba závěry vedle sebe mohou existovat.

B. Pojetí jednání právnické osoby mezi lety 1950 až 2013

Toto období je z hlediska zkoumané problematiky významné tím, že z pohledu doktrinálního převládlo pojetí právnické osoby jako útvaru, který je nadán vlastní vůlí a který tedy je plně způsobilý tuto vůli projevovat. Z pohledu zákona bylo jednání statutárních orgánů právnické pokládáno za jednání přímo této právnické osoby, nikoliv jednání zástupců³⁴. Doktrinální myšlení dané doby dokládá nejlépe práce Knappové. Knappová odmítá, že by právnická osoba byla nesvéprávnou (tedy nezpůsobilou k právním úkonům)³⁵. Tento závěr především opírá o konstatování, že právnické osoba má vůli, kterou vytváří její členové (popř. které je vytvářena v orgánech této právnické osoby) a která je odlišnou od vůle těchto osob: „Z hlediska psychického tu tedy jde buď o vůli jednotlivce, nebo o shodnou vůli jednotlivců, nemusí být však totožná s psychickou vůlí všech příslušníků kolektivu, které je nositelem právnické osobnosti.“³⁶ Podle Knappové pak takto vytvořenou vůli projevují určené osoby (které sami tuto vůli nemuseli vytvořit). Tyto osoby pak bez hlubší argumentace odlišuje od zástupců.³⁷ Přestože se v průběhu posledních dvou desetiletí někteří autoři proti tomu pojetí vymezovali³⁸, nebylo možné výslovná zákonná ustanovení výkladem překonat.

3. **Svéprávnost a právnická osoba v novém občanském zákoníku**

A. Obecná ustanovení o osobách

Podle ustanovení § 15 odst. 1 NOZ platí, že právní osobnost je způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti. V této souvislosti je také nutno upozornit na ustanovení § 17 NOZ, které stanoví, že práva a povinnost může mít právě jen osoba, ten

³⁴ Viz ustanovení § 19 odst. 2 středního občanského zákoníku; § 20 odst. 1 občanského zákoníku (a to jak ve znění do 31. 12. 1991, tak po této novele); § 13 obchodního zákoníku.

³⁵ Zajímavostí je, že jako tradičního představitele tohoto pojetí cituje Krčmáře, který však v Knappovou citovaném díle se k této otázce přímo nevyjadřuje.

³⁶ Knappová - Marta: Pojem právní subjektivity a způsobilosti k úkonům v československém občanském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 1958, str. 8 až 20.

³⁷ Daný závěr se tedy nejvíce příliš přesvědčivě, když vychází z mimoprávní premisy, že vůle právnické osoby je odlišnou od vůle jednotlivých osob. Navíc tím nijak nevyvrací postavení členů orgánů právnické osoby jako zástupců, kteří také z podstaty věci projevují cizí vůli.

³⁸ Viz např. Nykodým, Jiří – Eliáš, Karel in Jiří Švestka, Jiří Spáčil, Marta Škárová, Milan Hulmák a kolektiv: Občanský zákoník I, 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 259 nebo Hurdík, Jan in Karel Eliáš a kolektiv: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. Praha: Linde, 2008, str. 191.

něco, čemu zákon přiznává právní osobnost. Tyto dvě definice tedy vlastně pouze říkají, že pouze osoby mohou být subjektem práv a právních povinností.

Klíčovým ustanovením pro řešenou problematiku je pak § 15 odst. 2 NOZ podle kterého platí, že svéprávnost je způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat). Aby bylo možné tuto definici dále interpretovat, považuji za nutné nejdříve krátce popsat úpravu fyzických osob v novém občanském zákoníku

B. Fyzická osoba v novém občanském zákoníku

U fyzických osob podle nového občanského zákoníku platí, že každý člověk má právní osobnost. Svéprávnost fyzická osoba podle nového občanského zákoníku nabývá postupně s tím, že plnou svéprávnost nabývá dosažením zletilosti (18 let) nebo emancipací. Nezletilý pak může být částečně svéprávný podle ustanovení § 32 a 33 NOZ. Důležité je si uvědomit, že nový občanský zákoník nerozlišuje děti a nezletilé jako obecný zákoník občanský, podle kterého děti byli nesvéprávné³⁹. Z hlediska věku tak zákoník nezná nesvéprávnou fyzickou osobu.

Plnou svéprávnost zletilého pak může omezit pouze soud. Ten ale nikdy podle nového občanského zákoníku nemůže fyzickou osobu svéprávnosti úplně zbavit.⁴⁰ Nesvéprávné fyzické osoby z důvodu nikoliv věku v českém právu neexistují, ani pokud byly zbaveni svéprávnosti za účinnosti občanského zákoníku⁴¹. Lze tedy uzavřít, že nový občanský zákoník nepřipouští, aby fyzická osoba byla zbavena svéprávnosti.

Z toho vyplývá, že nový občanský zákoník nezná pojem nesvéprávná fyzická osoba a rozlišuje pouze fyzické osoby s plnou, částečnou nebo omezenou svéprávností.⁴²

C. Právnícká osoba

Právnícká osoba je v novém občanském zákoníku definována jako organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná. Právní osobnost pak zákon neomezuje na předmět činnosti, pouze na její právní

³⁹ Viz § 21 OZO.

⁴⁰ Viz např. § 64 NOZ.

⁴¹ Viz § 3032 odst. 1 NOZ.

⁴² V této otázce však zákoník není vůbec konzistentní (viz dále).

povahu.⁴³ Ustanovením upravujícím způsob, jak vznikají práva a povinnosti právnické osoby, je § 151 odst. 1 NOZ, které stanoví, že zákon (zakladatelské právní jednání) určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánu právnické osoby rozhodují a nahrazují její vůli. Otázku svéprávnosti či nesympéprávnosti tedy zákoník výslovně neřeší. Jak se k této otázce staví dosavadní odborná literatura?

Eliáš jako hlavní autor textu nového občanského zákoníku před jeho nabytím účinnosti zásadu, ze které má zákoník ve vztahu k tomuto tématu vycházet, popsal takto: „*I nový občanský zákoník přijme fakt, že právní způsobilost mají fyzické i právnické osoby. Způsobilost osob k právnímu jednání bude nadále označována jako svéprávnost*“.⁴⁴ Hurdík ustanovení § 15 odst. 2 NOZ ve vztahu k právnickým osobám komentuje tak, že „*ohledně právnických osob občanský zákoník popírá možnost právnické osoby jednat sama za sebe a stanoví svéprávnost a delikt ní způsobilost jako výsledek při čítání právně relevantního jednání osob fyzických v určitém vztahu k právnické osobě této právnické osobě na základě konstrukce zastoupení. Je však třeba dodat, že tato konstrukce zákonného zastoupení založená na fikční teorii má i u nás nejednoho odpůrce*“.⁴⁴ Svéprávnost tedy právnické osobě podle Hurdíka zákon přiznává, ovšem nikoliv jako její znak, ale něco co v limitované podobě nabývá až svým vznikem a zaniká s jejím zánikem.⁴⁵ Podle Zoulíka mají své právnické osoby svéprávnost, která se kryje s právní osobností.⁴⁶ Podle T. Dvořáka se úprava nového občanského zákoníku „*zřetelně přihlašuje k teorii fikce, podle níž je právnická osoba umělý konstrukt zákona neschopný vlastního právního jednání, za který musí jednat toliko její zástupci, osobní jednání právnické osoby není upraveno, a tudíž ani dovoleno*“.⁴⁷ Podle T. Dvořáka tak zákon nepřiznává právnickým osobám způsobilost právně jednat, neboť za právnickou osobu jednají její zástupci, k jinému jednání není právnická osoba způsobilá. Podle Melzera platí, že „*[s]véprávný je jen člověk, neboť jen ten může mít právně relevantní vůli. Naproti tomu právnická osoba je odkázána jen na jednání zástupce, to platí i*

⁴³ Viz § 20 NOZ.

⁴⁴ Hurdík in Švestka, Dvořák: Občanský zákoník - Komentář - Svazek I, str. 79. Hurdík dále upozorňuje na zajímavou skutečnost, že se důvodová zpráva dovolává § 55 ZGB, který je však formulačně odlišný a naznačuje směřování k vnímání jednání orgánů právnické osoby jako primárně vlastní jednání právnické osoby. Podle § 54 ZGB jsou navíc právnické osoby svéprávné od chvíle, kdy jsou zvoleni členové statutárního orgánu vyžadované zákonem a zakladatelským právním jednáním.

⁴⁵ Ibidem, str. 92.

⁴⁶ Zoulík, František in Dvořák, Jan – Švestka, Jiří – Zuklínová, Michaela a kolektiv: Občanské právo hmotné. 1, Díl první: obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, str. 265.

⁴⁷ T. Dvořák in Švestka, Dvořák: Občanský zákoník - Komentář - Svazek I, str. 103.

*tehdy, jedná-li za právnickou osobu člen jejího orgánu.*⁴⁸ Tím se podle Mezlera nový občanský zákoník odchyľuje od koncepce občanského zákoníku, která vycházela z toho, že právnická osoba je způsobilá k právním úkonům a že její vůli projevuje statutární orgán. Citovaní autoři tedy dospívají k různým závěrům, přičemž přesvědčivou odpověď podle mého názoru nedává ani jeden.⁴⁹

Podle mého názoru je nutné analyzovat daný problém systematictěji.

Nový občanský zákoník upravuje svéprávnost v obecných ustanoveních týkajících se osob, nikoliv v dílu o fyzických osobách. Z tohoto pohledu tedy nelze bez dalšího dovodit, že zákoník upravuje svéprávnost jako vlastnost rozhodnou pouze pro fyzické osoby. Jelikož nový občanský zákoník definuje v ustanovení § 15 odst. 2 svéprávnost jako způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem, tedy způsobilost právně jednat, je klíčové v tomto ohledu správně vyložit sousloví „vlastním právním jednáním“.

V tomto ohledu je nutné vyjít z nesporného: v reálném světě může jednat (tedy projevovat vůli) pouze člověk⁵⁰. Jednání tohoto člověka v reálném světě pak může dát za vznik právům nebo povinnosti buď fyzické osobě, která je abstraktním promítnutím tohoto člověka do právního světa, fyzickou osobu odlišnou od tohoto člověka nebo právnické osobě. Zatímco závazání fyzické osoby samotné nepochybě spadá pod pojem vlastní právní jednání a závazání jiné fyzické osoby na druhou stranu pod tento pojem nepochybně nespadá a jedná se o čisté zastoupení, závazání právnické osoby zůstává sporné. Na jednu stranu lze říci, že závazání právnické osoby nemůže být z podstaty věci vlastním jednáním, když se následky přičítají jiné osobě než člověku, která reálně jedná⁵¹. Na druhou stranu ovšem nelze zákonodárci ubrat tu moc, aby zákon (třeba i implicitně) jednání právnické osoby skrze některého člověka označil za vlastní jednání

⁴⁸ Melzer, Filip in Melzer, Filip, Tégl, Petr a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117. Praha: Leges, 2013, str. 256.

⁴⁹ Hurdík podle mého názoru sám sebe popírá, když tvrdí, že právnické osoby sice nemohou jednat sami za sebe, ale zároveň jsou svéprávné, protože za ně jedná někdo jiný. T. Dvořák bez bližšího zkoumání zase vychází z předpokladu, že za právnickou osobu vždy jedná pouze zástupce a že jednání členů statutárních orgánů nelze považovat za osobní jednání právnické osoby. Argumentační vada Melzera podle mého názoru spočívá v tom, že vychází (obdobně jako Knappová, pouze z opačné strany) z mimoprávního předpokladu, že právnická osoba nemá vůli.

⁵⁰ I pokud přijmeme teorii, že právnická osoba v reálném světě existuje, má vlastní vůli a tuto vůli umí projevit, stejně tuto vůli bude projevovat člověk.

⁵¹ A v tomto souhlasím se Sedláčkem, že z takto banálního pohledu je podstata právnických osob a zastoupení velmi podobná, v obou případech dochází k tomu, že člověk není za své jednání právně odpovědný a odpovědnost stíhá jinou osobu v právním světě, než která je spojena s tímto člověkem.

této osoby. Tuto otázku tedy nelze z hlediska práva vyřešit jinak než právě výkladem zákona, protože pouze z něho můžeme dovodit, jestli jednání člověka (jehož fyzická osoba je v určitém právním vztahu k právnické osobě) je možno posoudit jako vlastní jednání této právnické osoby ve smyslu § 15 odst. 2 NOZ.

V této souvislosti je nutné uvědomit si, že pokud zákonodárce v případě nového občanského zákoníku chtěl říci, že svéprávná je pouze ta osoba, jejíž jednání ve skutečném světě vyvolává v právním světě vznik práv a povinností (za splněných daných skutkových podstat právního jednání) této osobě, pak svéprávností nedefinoval vlastnost některých osob, ale znak fyzické osoby, neboť pouze u té (na rozdíl od právnické osoby) je tato (alespoň teoretická) možnost splněna. Jenom fyzické osoby totiž v takovém případě mohou práva a povinnosti nabýt nejen jednáním člověka od této fyzické osoby odlišné, ale i jednáním svým (tedy člověkem, který je touto fyzickou osobou). Z tohoto pohledu by tedy zákoník svéprávnost nedefinoval, ale pouze by stanovil rozdíl mezi fyzickými a právnickými osobami tak, že znakem fyzické osoby je svéprávnost, zatímco právnická osoba je ze své podstaty nesvéprávná. K tomuto závěru také směřuje skutečnost, že zákon u fyzických osob rozlišuje plnou, omezenou a částečnou svéprávnost. Nepředpokládá tedy nesvéprávnou fyzickou osobu. Pokud tedy „vlastním právním jednáním“ v § 15 odst. 2 NOZ budeme vykládat tak, že jde o možnost ve skutečném světě jednat (kterou má pouze člověk), dostáváme se k paradoxnímu závěru, že svéprávné jsou všechny fyzické osoby a nesvéprávné všechny právnické osoby. V tomto ohledu tedy definice svéprávnosti v novém občanském zákoníku vede k tomu, že svéprávná osoba (tak jak je definovaná v § 15 odst. 2 NOZ) může být synonymem pro fyzickou osobu a nesvéprávná pro právnickou osobu.

Pojem vlastním právním jednáním však nutně nemusí znamenat pouze jednání člověka, které se přiřítá fyzické osobě, která je právní abstrakcí tohoto člověka. Zákonodárce může za takové jednání označit i jednání statutárního orgánu právnické osoby (kapitálové obchodní společnosti), což na našem území učinil za účinnosti středního občanského zákoníku a občanského zákoníku. Nový občanský výslovně jednání členů statutárního orgánu kapitálové společnosti za vlastní jednání právnické osoby neoznačuje. To však nevylučuje, že k takovému závěru lze dojít výkladem. Z tohoto důvodu tedy musíme podrobně zkoumat, jak nový občanský zákoník upravuje postavení

členů statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti z pohledu jednání za tuto společnost.

III. Postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti z hlediska jeho jednání za společnost

1. Je člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti zástupcem?

Důležité v tomto směru je, jak občanský zákoník definuje zastoupení a jak definuje postavení člena statutárního orgánu.⁵² Jelikož zákonodárce v ustanovení § 436 NOZ stanovil, že zástupcem je ten, kdo je oprávněn jednat za jiného a v ustanovení § 164 odst. 1 NOZ výslovně stanovil, že člen statutárního orgánu je oprávněn zastupovat právnickou osobu ve všech věcech, mám za to, že výslovně učinil z členů statutárního orgánu právnické osoby její zástupce.

Dále je podle mého názoru nutné vzít v úvahu, že se zákonodárce v důvodové zprávě hlásí k prvorepublikové úpravě a koncepci, přičemž prvorepubliková literatura a judikatura víceméně dospěla právě k závěru, že členové statutárních orgánu právnických osob jsou jejich zástupci. Navíc souhlasím se Sedláčkem v tom, že instituty zastoupení a právnické osoby jsou ve své podstatě velmi podobnými, když v obou případech způsobují, že jednání člověka zavazuje v právním světě jinou osobou v právním slova smyslu než fyzickou osobu, která se pojí k tomuto člověku. Podle mého názoru by tak v obecné (subsidiární) rovině pro člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti měla platit stejná úprava, jež se aplikuje na jednání zástupce.

Zde by se dalo s bádáním skončit. Pokud zákonodárce pokládá členy statutárního orgánu za zástupce, jak by mohlo jít o jednání vlastní? Zde mám za to, že není apriorně vyloučeno, aby jednání zástupce určitého typu (tedy v našem případě jednání člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti) bylo natolik specifické, aby se sice přísně vzato jednalo o zastoupení ve smyslu § 436 NOZ, avšak za jednání, které se sluší nazývat už vlastním jednáním zastoupeného. Podle mého názoru si tak tato otázka

⁵² Neboť není teoreticky vyloučeno, aby zákon stanovil, že kapitálová obchodní společnost byla ze zákona nesvéprávná, avšak členové statutárního orgánu nebyli jejich zástupci, stejně jako není vyloučeno, aby zákon koncipoval kapitálovou obchodní společnost jako svéprávnost, avšak pojímal členy statutárního orgánu jako její zástupce.

zaslouží hlubšího rozporu postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti.

2. Smluvní nebo zákonné?

Úprava zastoupení v novém občanském zákoníku obsahuje obecnou část, která má (podpůrně) platit pro všechna zastoupení, poté obsahuje zvláštní ustanovení o zastoupení smluvním a zastoupením zákonným a opatrovnicktví. Ve vztahu k postavení člena statutárního orgánu se tedy nabízí otázka, zda v tomto případě jde o zastoupení smluvní, zákonné či zda jde o zastoupení úplně jiné.

Rozdíl mezi smluvním a zákonným zastoupením byl tradičně vykládán tak, že smluvní zastoupení vzniká na základě zmocnění, tedy jednostranného projevu vůle, ze kterého vzniká zástupčí moc⁵³ zástupci, nikoliv však již povinnost. Ta je až obsahem smlouvy mezi zástupcem a zastoupeným.⁵⁴ Nový občanský zákoník v ustanovení § 441 odst. 1 stanoví, že „*ujednájí-li si to strany, zastupuje jedna z nich druhou v ujednaném rozsahu jako zmocněnec*“, čímž se zdá se odchyluje od tradičního pojetí smluvního zastoupení, které vznikalo jednostranným projevem vůle – zmocněním.⁵⁵ Z daného ustanovení by tedy bylo možné dovodit, že smluvní zastoupení vzniká vždy, když si strany sjednají (třeba i implicitně), že jedna bude druhou zastupovat. V takovém případě by smluvním zástupcem byl jakýkoliv zástupce, kdy mezi zastoupeným a zástupcem existovala smlouva, ze které dále vzešlo zástupčí oprávnění, tedy např. zaměstnanec právnické osoby, člen jejího statutárního orgánu, zástupce podnikatele pověřený určitou činností, manžel⁵⁶, v některých případech i správce cizí věci⁵⁷. Takto široké pojetí však podle mého názoru nelze připustit, neboť ačkoliv se opírá o text zákona, jde proti smyslu této úpravy. Ta spočívá podle mého názoru v tom, že smluvní zastoupení je institut, který sleduje možnost, aby osoba svým právním jednáním udělila jiné osobě zástupčí moc,

⁵³ Podle Sedláčka však platí, že „[p]lná moc vzhledem na vnitřní poměr mandanta k mandatáři (ne naopak!), jmenuje se zmocnění, to znamená, že mandant musí si dáti líbit, aby mandatář jednal jeho jménem.“ (viz Sedláček: Všeobecné nauky, str. 188). Podstatu zmocnění tedy vidí spíše v omezení zastoupeného než v oprávnění zástupce.

⁵⁴ Tilsch: Občanské právo. Část všeobecná, str. 189 nebo Krčmář, Občanské právo, Část obecná, str. 206.

⁵⁵ K tomu se ostatně hlásí i důvodová zpráva: „*Partie osnovy, věnovaná úpravě zastoupení, upravuje ve své druhé části (Díl 2 Hlavy III) smluvní zastoupení, označované v platném zákoníku nesprávně jako „zastoupení na základě plné moci“.* Nesprávnost spočívá v tom, že právní důvod vzniku tohoto zastoupení představuje smlouva o zastoupení, nikoli plná moc.“

⁵⁶ Vždyť i manželství je založeno smlouvou mezi dvěma osobami.

⁵⁷ Viz § 1400 odst. 2 NOZ.

kteřou by z jiného právního důvodu tato osoba neměla. Navíc by toto pojetí úplně přehlíželo důležitost plné moci jako listiny dokládající existenci zmocnění⁵⁸. I přes matoucí znění zákona tedy podle mého názoru platí, že smluvním zástupcem je pouze ten zástupce, komu zástupčí oprávnění vzniklo přímo z právního jednání zastoupeného. Jelikož zástupčí oprávnění vzniká členovi statutárního orgánu z toho důvodu, že ho s výkonem jeho funkce spojuje zákon⁵⁹, mám za to, že člen statutárního orgánu právnické osoby není zmocněncem, tedy zástupcem na základě smluvního zastoupení, a na jeho jednání se tedy nebudou aplikovat ustanovení § 441 až § 449 NOZ.⁶⁰

Je tedy člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti zákonným zástupcem? Pokud budeme vycházet z toho, že zástupce je buď smluvní, nebo zákonný, tak nelze než dovést, že ano. Pokud však vyjdeme z toho, že může existovat zastoupení, které není ani smluvním ani zákonným, tak spíše nikoliv. Zákon v tomto ohledu⁶¹ nestanoví nic v tom smyslu, že by zastoupení bylo buď smluvní, nebo zákonné, výslovný zákonný podklad pro tento závěr tedy nenajdeme. Je tedy nutné zkoumat, zda z úpravy zákonného zastoupení podle § 457 a násl. nového občanského zákoníku vyplývá, že zákonným zástupcem je kdokoli, kdo není zmocněncem či nikoliv. Pojem zákonný zástupce lze totiž podle mého názoru vykládat dvojím způsobem. První možností je výklad, podle kterého je zákonným zástupcem ten zástupce, kterému zástupčí oprávnění vzniká proto, že s jeho hmotněprávním postavením vůči jiné osobě toto zástupčí oprávnění zákon spojuje. Zákonný zástupce je v tomto pojetí synonymem pro zástupce ze zákona. Lze však podle mého názoru dojít i k závěru, že ne každý, kdo je zástupcem ze zákona, je zákonným zástupcem ve smyslu nového občanského zákoníku.⁶² Tento závěr (ke kterému se osobně přikláním) vychází z toho, že zákonný zástupce je zákonným pojmem, který nemusí odpovídat čistě jazykovému výkladu. Je tedy především nutné přihlídnout k tomu, že jednotlivá ustanovení upravující postavení

⁵⁸ Viz např. 441 odst. 2 nebo § 447 NOZ.

⁵⁹ Navíc v zákonem stanoveném a neomezeném rozsahu, čímž se odlišuje od smluvního zástupce (jehož rozsah je podle § 441 odst. 1 NOZ ujednán stranami) v dalším aspektu.

⁶⁰ Navíc názor, že člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti je smluvním zástupcem opomíjí skutečnost, že tento člen statutárního orgánu může být do své funkce jmenován i soudem (viz např. § 198 odst. 3 ZOK, § 443 ZOK, § 456 odst. 1 ZOK).

⁶¹ Na rozdíl třeba od úpravy osob v právním slova smyslu v § 18 NOZ, popř. úpravy formy cenných papírů v § 518 odst. 1 NOZ.

⁶² V této souvislosti nelze vycházet z prvořepublikové literatury, neboť obecný zákoník občanský zastoupení obecně vůbec neupravoval, a proto nebylo důvodu zabývat se důsledkem pojmání člena statutárního orgánu jako zákonného zástupce.

zákonného zástupce směřují k těm zastoupeným, kteří z určitých důvodů (věk, duševní stav) nemohou své zájmy hájit sami a za které musí naplňovat jejich práva jiné osoby⁶³. Zákonné zastoupení pak z tohoto pohledu je zvláštní úpravou zastoupení ze zákona, kde zákonodárce poskytl zvláštní ochranu zastoupenému.⁶⁴

Mám tedy za to, že člen statutárního orgánu je zástupcem, a to zástupcem ze zákona, nikoliv však zákonným zástupcem⁶⁵. Na jeho postavení se tedy uplatní podpůrně pouze všeobecná ustanovení o zastoupení.

IV. Dopady aplikace ustanovení o zastoupení na jednání člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti

1. Obecná poznámka

V této kapitole se budu věnovat dopadům jednotlivých ustanovení upravujících všeobecně zastoupení na postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti. Budu tedy zkoumat, zda a do jaké míry zde existuje zvláštní úprava a jestli aplikace obecných ustanovení o zastoupení povede v jednotlivých aspektech k odlišným závěrům, než jaké byly dovozeny za minulé úpravy.

2. Otázka dobré víry kapitálové obchodní společnosti a relevance vědomosti o jiných okolnostech

Dosavadní právní úprava otázku dobré víry kapitálové obchodní společnosti nijak neupravovala, právní doktrína a později judikatura však (s odkazem na prvorepublikovou doktrínu) dovozovala, že dobrá víra kapitálové obchodní společnosti se posuzuje podle dobré víry členů statutárního orgánu⁶⁶. Nový občanský zákoník

⁶³ K tomuto pojetí směřuji i úvodní ustanovení upravující postavení zákonného zástupce v § 437 NOZ.

⁶⁴ To vyplývá i z jednotlivých ustanovení nového občanského zákoníku upravujících postavení zákonného zástupce. Ustanovení § 458 NOZ omezuje zástupčí oprávnění v případech, kdy může jednat pouze fyzická osoba. Ustanovení § 459 NOZ zase směřuje k ochraně věci zvláštní obliby zastoupeného. Ustanovení § 460 NOZ zase zvláštním způsobem chrání rozpor mezi zájmy zástupce a zastoupeného a dokonce právě pro zvýšenou ochranu zastoupeného dává možnost ingerence soudu do tohoto vztahu. Ustanovení § 461 NOZ zase omezuje zástupčí oprávnění zástupce na působnost běžné správy. Ustanovení § 462 NOZ pak zásadně stanoví bezúplatnost výkonu funkce s tím, že odměnu může určit pouze soud.

⁶⁵ K tomu, že člen orgánu právnické osoby je sice zákonným zástupcem, ale veskrze odlišným od jiných zákoných zástupců došel i Krčmář, viz Krčmář, Občanské právo, Část obecná, str. 208.

⁶⁶ Viz např. Spáčil, Jiří in Švestka, Jiří - Spáčil Jiří - Škárová, Marta – Hulmák, Milan a kolektiv: Občanský zákoník I, 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009; Švestka, Jiří - Spáčil Jiří - Škárová, Marta – Hulmák, Milan a kolektiv: Občanský zákoník I, 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, str. 742; rozsudek

obsahuje obecné ustanovení o dobré víře zástupce (které odpovídá ustanovení § 32 odst. 3 občanského zákoníku) a zvláštní ustanovení o dobré víře člena orgánu právnické osoby.

Ustanovení § 436 odst. 2 NOZ stanoví, že „[j]e-li zástupce v dobré víře nebo musel-li vědět o určité okolnosti, přihlíží se k tomu i u zastoupeného; to neplatí, jedná-li se o okolnost, o které se zástupce dozvěděl před vznikem zastoupení. Není-li zastoupený v dobré víře, nemůže se dovolat dobré víry zástupce.“ Ustanovení § 151 odst. 2 NOZ stanoví, že „[d]obrá víra členů orgánu právnické osoby se přičítá právnické osobě.“ Do jaké míry se tedy uplatní obecná úprava přihlížení k dobré víře zástupce u dobré víry zastoupeného, když pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti platí, že jejich dobrá víra se přičítá kapitálové obchodní společnosti?

Podle mého názoru je nesporné, že se na jejich postavení neuplatní poslední věta ustanovení § 436 odst. 2 NOZ, neboť dobrá víra zastoupeného nemůže v případě kapitálové obchodní společnosti existovat. Vždy bude rozhodovat dobrá víra zástupce.⁶⁷ Toto ustanovení však zůstává relevantní, pokud bude jednat jiný zástupce, než člen orgánu – ve všech případech se tedy nakonec bude posuzovat dobrá víra členů (statutárního) orgánu⁶⁸.

Nesporné podle mého názoru také je, že zatímco se u jiného zastoupení k dobré víře zástupce pouze přihlíží, u člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti se tato dobrá víra automaticky přičítá. Pokud tedy bude člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti v dobré víře, bude v dobré víře i tato korporace.

Spornou však zůstává otázka přihlížení k jiným okolnostem. Je nutné si totiž uvědomit, že ustanovení § 436 odst. 2 NOZ neupravuje pouze relevanci dobré víry, ale i relevanci vědomosti o určité okolnosti. Toto ustanovení tedy lze rozdělit na dvě pravidla:

- 1) Je-li zástupce v dobré víře, přihlíží se k tomu i u zastoupeného. Není-li zastoupený v dobré víře, nemůže se dovolat dobré víry zástupce.

Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 21. 11. 2013, sp. zn. 2 As 125/2012 – 77; rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 4. 2014, sp. zn. 22 Cdo 427/2013.

⁶⁷ V této práci bohužel musím nechat stranou otázku dobré víry kapitálové obchodní společnosti v případě, že má více členů statutárního orgánu či více statutárních orgánů. Podle Roučka platí, že „je-li orgán kolegiálním (tj. skládá-li se z několika členů, což jsou členové orgánu, nikoli shora řečené členové právnické osoby), rozhoduje poctivost (nebo nepoctivost) většiny členů orgánu.“ (viz Rouček, František in Rouček, Sedláček: Komentář k OZO, Díl II, str. 138.)

⁶⁸ V tomto tedy nadále platí závěry judikatury a doktríny učiněné za účinnosti občanského zákoníku.

- 2) Musel-li zástupce vědět o určité okolnosti, přihlíží se k tomu i u zastoupeného; to neplatí, jedná-li se o okolnost, o které se zástupce dozvěděl před vznikem zastoupení.

Lze tedy dovodit, že v případech, kdy zákon podmiňuje nějakou právní skutečnost dobrou vírou⁶⁹, uplatní se na kapitálovou obchodní společnost ustanovení § 151 odst. 2 NOZ. Pokud však zákon činí relevantní vědomost (subjektivní či objektivní) o nějaké okolnosti⁷⁰, tak se uplatní na postavení kapitálové obchodní společnosti ustanovení § 436 odst. 2 NOZ. Pro zodpovězení této otázky je tudíž nutné dovodit, zda existuje nějaký vztah mezi těmito dvěma instituty, tedy dobrou vírou a vědomostí o určitých okolnostech.

Dobrá víra je definována jako psychický stav osoby založený sice na chybném přesvědčení o neexistenci nějaké skutečnosti, který je však v konkrétním případě omluvitelný⁷¹. Zákon tak v některých případech podmiňuje dobrou vírou na straně této osoby pozitivní právní následek pro tuto osobu (např. nabytí práva), který by však z objektivního pohledu neměl nastat. Vědomost o určitých okolnostech pak tuto dobrou víru vyvrací. Jiná je však situace, kdy budeme posuzovat například počátek běhu promlčecí lhůty⁷². Podle § 619 odst. 2 NOZ totiž platí, že právo může být uplatněno poprvé, pokud se oprávněná osoba dozvěděla o okolnostech rozhodných pro počátek běhu promlčecí lhůty, anebo se o nich dozvědět měla a mohla. V těchto případech tedy nejde o institut dobré víry, a proto je nutné (jestliže zákonodárce chce, aby se přihlíželo k vědomosti zástupce o těchto okolnostech), aby zákon stanovil, že i vědomost zástupce o těchto okolnostech je rozhodná pro postavení zastoupeného. Pokud tedy zástupce věděl, kdo a v jaké výši způsobil zastoupenému škodu, začíná běžet promlčecí lhůta zastoupeného v zásadě (viz „přihlédne se“) již ode dne, kdy se o těchto okolnostech dozvěděl zástupce, nikoliv až zastoupený, ledaže se o této okolnosti dozvěděl zástupce před vznikem zastoupení.

⁶⁹ Viz např. § 1109 NOZ.

⁷⁰ Viz např. § 612 odst. 2 NOZ.

⁷¹ Viz Mezler, Filip – Tégl, Petr in Melzer, Filip, Tégl, Petr a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117. Praha: Leges, 2013, str. 135.

⁷² K tomu, kdy počala běžet promlčecí lhůta v případě kapitálové obchodní společnosti (v případech, kdy pro počátek běhu promlčecí lhůty byla relevantní vědomost věřitele) se dosavadní právní doktrína a judikatura nevěnovala. Byly řešeny akorát specifické situace ve vztahu k náhradě škody porušením povinnosti člena statutárního orgánu: viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2308/2009; rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 9. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3526/2007.

Obecně z hlediska zastoupení lze říci, že vědomost zástupce o určitých okolnostech tedy buď mohou vyvracet dobrou víru zástupce a uplatní se přihlížení k dobré (resp. zlé) víře zástupce, anebo může být s touto vědomostí spojeny odlišné právní následky⁷³ (viz např. § 558 odst. 2, § 619 odst. 2, § 1052, § 2123 odst. 2 NOZ, § 48 ZOK), a v takovém případě se uplatní úprava přihlížení k vědomosti o rozhodných okolnostech zástupce.

Rozdíl tu tedy existuje. Jestliže zákonodárce upravil u člena orgánu kapitálové obchodní společnosti pouze přičítání dobré víry, mám za to, že ohledně otázky vědomosti člena statutárního orgánu o určitých okolnostech platí obecná úprava zastoupení⁷⁴.

Jaké to má důsledky? Nebýt věty za středníkem tak žádné. Pokud bychom dovodili, že ustanovení § 151 odst. 2 NOZ je nutné interpretovat tak, že nejen dobrá víra, ale i vědomost o určité okolnosti se přičítá právnické osobě, nebylo by z hlediska důsledků relevantní, zda se i člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti dozvěděl o těchto okolnostech před nebo během výkonu své funkce. Pokud však dojdeme k závěru, že ustanovení § 151 odst. 2 NOZ řeší pouze otázku přičitatelnosti dobré víry, pak se aplikuje pouze § 436 odst. 2 NOZ, a tím pádem by se v zákonem daných případech nepřihlíželo k okolnostem, o kterých se člen statutárního orgánu dozvěděl před výkonem své funkce.

Pro přehled připojuji následující schéma pro obě výkladové varianty.

Varianta 1:

	Zastoupení	Kapitálová obchodní společnost
Dobrá víra	Je-li zástupce v dobré víře, přihlíží se k tomu i u zastoupeného. Není-li zastoupený v dobré víře, nemůže se dovolat dobré víry zástupce.	Dobrá víra členů statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti se přičítá kapitálové obchodní společnosti.
Vědomost o určitých okolnostech	Musel-li zástupce vědět o určité okolnosti, přihlíží se k tomu i u zastoupeného; to neplatí, jedná-li se o okolnost, o které se zástupce dozvěděl před vznikem zastoupení	

⁷³ Rozdělení těchto dvou odlišných institutů je někdy obtížné, jelikož zákon v některých případech (např. § 1363 NOZ) nemluví o dobré víře, ale namísto toho užívá pojmu „ledaže o tom tato osoba věděla nebo měla a musela vědět“, třebaže ve skutečnosti však jinými slovy říká, že se dané ustanovení uplatní pouze, pokud byla daná osoba v dobré víře.

⁷⁴ V daném případě je podle mého názoru vyloučena analogie, neboť ta se dle § 10 odst. 1 NOZ dá použít, pokud nelze případ posoudit na základě výslovného ustanovení, což v daném případě neplatí, jelikož zde existuje subsidiární úprava zastoupení.

Varianta 2:

	Zastoupení	Kapitálová obchodní společnost
Dobrá víra	Je-li zástupce v dobré víře, přihlíží se k tomu i u zastoupeného. Není-li zastoupený v dobré víře, nemůže se dovolat dobré víry zástupce.	Dobrá víra členů statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti se přičítá kapitálové obchodní společnosti.
Vědomost o určitých okolnostech	Musel-li zástupce vědět o určité okolnosti, přihlíží se k tomu i u zastoupeného; to neplatí, jedná-li se o okolnost, o které se zástupce dozvěděl před vznikem zastoupení.	Musel-li člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti vědět o určité okolnosti, přičítá se tato vědomost kapitálové obchodní společnosti.

Jelikož mám za to, že zde není zákonného ani rozumného důvodu interpretovat ustanovení § 151 odst. 2 NOZ rozšiřujícím způsobem (tedy výkladovou variantou 2), bude pro posuzování přihlédnutí k vědomosti zástupce o určitých okolnostech relevantní, zda se o této okolnosti dozvěděl před vznikem své funkce nebo až během trvání.⁷⁵

3. Zákaz jednání při střetu zájmů

Jednání zástupce při střetu zájmů je jedním z klíčových problémů, které musí právní řád vyřešit, a to nejen v korporálním právu⁷⁶. Otázka konfliktu zájmů je pro zástupce upravená v ustanovení § 437 NOZ, tak, že zákoník jako obecné pravidlo stanoví, že zastoupit jiného nemůže ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného⁷⁷. Toto pravidlo pak nový občanský zákoník rozvíjí tím, že stanoví, že jednal-li zástupce, jehož zájem je v rozporu se zájmem zastoupeného, s třetí osobou a věděla-li tato osoba o této okolnosti nebo musela-li o ní vědět, může se toho zastoupený

⁷⁵ V těchto případech bude dále nutné rozlišovat, zda je daná okolnost relevantní pro vznik práva či pro počátek běhu nějaké lhůty nebo doby. Pokud tak např. jednatel věděl, že ve smyslu § 588 odst. 2 NOZ existuje určitá zvyklost, ale o této zvyklosti se dozvěděl před vznikem své funkce, nepřihlíží se k této vědomosti u společnosti a pro společnost nebude tato zvyklost součástí závazku. Složitější je řešení otázky, kdy vědomost o určitých okolnostech představuje počátek běhu určité lhůty nebo doby. Zde mám za to, že v těchto případech počíná běžet tato lhůta ode dne, kdy vznikla funkce tomuto členovi statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti.

⁷⁶ Pro přehled o různých regulatorních přístupech viz Thevenoz, Luc - Bahar, Rashid: *Conflicts of interest: corporate governance and financial markets*. Kluwer Law International. Zürich: Schulthess 2007, 394 str.

⁷⁷ Pro toto obecné pravidlo pak nový občanský zákoník stanoví výjimku pro smluvní zastoupení. Jelikož jsem však došel k závěru, že člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti není zmocněncem, dále se této výjimce nevěnuji.

dovolat. K tomuto pravidlu pak přistupují dvě vyvratitelné domněnky⁷⁸. Podle první konflikt zájmů existuje, pokud jedná zástupce i za tuto třetí osobu. Podle druhé konflikt zájmů existuje, pokud zástupce jedná za zastoupeného ve vlastní záležitosti.

Úpravu konfliktu zájmů zástupce v novém občanském zákoníku lze tedy rozdělit na tři části:

- 1) zákaz jednat v konfliktu zájmů,
- 2) důsledky porušení zákazu jednat v konfliktu zájmů,
- 3) vyvratitelné domněnky konfliktu zájmů.

Na postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti se dále aplikuje úprava jednání při konfliktu zájmů v ustanoveních § 54 až § 57 zákona o obchodních korporacích⁷⁹. Podle § 54 ZOK platí, že člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti je povinen informovat ostatní členy orgánu, jehož je členem, a kontrolní orgán (byl-li zřízen), jinak valnou hromadu, dozví-li se, že může při výkonu funkce dojít ke střetu jeho zájmů, zájmů osoby jemu blízké, jím ovlivněné nebo jím ovládané a zájmů obchodní společnosti. Kontrolní orgán (popř. valná hromada) pak může výkon této funkce tomuto členovi statutárního orgánu pozastavit. Podle § 55 ZOK dále platí, že stejnou informační povinnost (tedy stejným osobám, popř. orgánům) musí splnit, pokud má kapitálová obchodní společnost uzavřít smlouvy s tímto členem statutárního orgánu, osobou jemu blízkou, jím ovládanou nebo jím ovlivněnou, s tím, že podle § 56 odst. 1 ZOK stejná povinnost platí v případě, že má kapitálová obchodní společnost zajistit nebo utvrdit dluh těchto osob nebo se stát této osobě spoludlužníkem. Kontrolní orgán, popř. valná hromada pak může uzavření těchto smluv zakázat. Zákon o obchodních korporacích dále stanoví, že ustanovení § 55 a § 56 odst. 1 ZOK neuplatní na smlouvy uzavírané v běžném obchodním styku.

Úpravu konfliktu zájmů člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti v zákonu o obchodních korporacích lze tedy rozdělit na:

- 1) obecnou informační povinnost s možností pozastavení výkonu funkce;

⁷⁸ Podle Svobody se jedná o nevyvratitelné domněnky, vzhledem ke klasické formulaci však k tomu to závěru nevidím důvodu, viz Svoboda, Karel in Švestka, Dvořák: Občanský zákoník - Komentář - Svazek I, str. 1044.

⁷⁹ Tato úprava je pak velmi nejasným způsobem rozšířena podle § 76 odst. 1 ZOK, kterému se v důsledku omezeného rozsahu práce nemohu podrobně věnovat.

- 2) zvláštní informační povinnost s možností zákazu uzavření takové smlouvy;
- 3) výjimku pro smlouvy uzavírané v rámci běžného obchodního styku.

Do jaké míry je tedy obecná úprava jednání při konfliktu zájmů u zastoupení vyloučena speciální úpravou konfliktu zájmů v ZOK? Odpověď na tuto otázku je poněkud složitější, než je uváděno, a to z několika důvodů. Jednak úprava v zákonu o obchodních korporacích je ve svém rozsahu aplikace širší než úprava v novém občanském zákoníku, neboť se uplatní na členy všech orgánů obchodních korporací, tedy nejen na členy statutárních orgánů, ale i na členy jiných orgánů, kteří nejsou (nebo pouze velmi výjimečně) zástupci obchodní korporace. Úprava v zákonu o obchodních korporacích dále neobsahuje žádný zákonný zákaz (kromě možnosti tento zákaz udělit daným orgánem) jednání při střetu zájmů, ale stanoví pouze informační povinnost, tedy alespoň na první pohled pracuje s úplně jinými mechanismy, které mají sledovat stejný účel. Dalším problematickým aspektem je, že zákon o obchodních korporacích nestanoví žádné důsledky pro porušení jím stanovené informační povinnosti ani jednání přes zákaz uložený příslušným orgánem. Sporné taky je, jak vykládat výjimku pro smlouvy uzavřené v běžném obchodním styku⁸⁰. V neposlední řadě je také nutno podotknout, že samotná úprava konfliktu zájmů v zákoně o obchodních korporacích přináší řadu výkladových nejasností⁸¹, kterými se v této práci není možné zabývat, avšak jsou pro zkoumanou problematiku do jisté míry důležité.

Tyto problémy se pokusím překlenout tak, že se zaměřím na to, zda i pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti se uplatní tři výše uvedená pravidla upravená v § 437 NOZ, tedy 1) zákaz jednat v konfliktu zájmů, 2) vyvratitelné domněnky konfliktu zájmů a 3) důsledky porušení zákazu jednat v konfliktu zájmů.

A. Platí pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti zákaz jednání ve střetu zájmů?

Hlavním výkladovým problémem je, že člen statutárního orgánu má notifikační povinnost ohledně okruhu záležitostí, který je nepochybně širší, než okruh záležitostí, pro který platí zákaz jednání zástupce podle § 437 NOZ. To vyplývá z toho, že

⁸⁰ Vylučuje-li ustanovení § 57 ZOK aplikaci ustanovení § 55 a § 56 odst. 1 ZOK, vylučuje také aplikaci ustanovení § 437 NOZ?

⁸¹ Ať již ohledně smluv, jejichž uzavření je nutné notifikovat, způsob notifikace, věcný dopad obecné notifikační povinnosti, apod.

ustanovení § 54 zákona o obchodních korporacích stanoví informační povinnost pro případy, že může dojít ke střetu zájmů, zatímco ustanovení § 437 odst. 1 NOZ stanoví zákaz jednat při existenci rozporu mezi zájmy zastoupeného a zástupce. Dále ustanovení § 437 odst. 1 NOZ zakazuje jednat při konfliktu mezi zájmy zastoupeného a zástupce, zatímco ustanovení § 54 ZOK (i ustanovení § 55 a § 56 odst. 1 ZOK) stanoví notifikační povinnosti i v případě možné konfliktu mezi zájmy kapitálové obchodní společnosti a osob členovi statutárního orgánu blízkých, ovlivněných a ovládaných⁸². Dále je nutné upozornit na skutečnost, že ustanovení § 54 ZOK nemíří pouze na situace, kdy dochází k právnímu jednání kapitálové obchodní společnosti, protože stanoví, že informační povinnost platí pro případ, že může dojít ke střetu zájmů při výkonu funkce⁸³, zatímco ustanovení § 437 NOZ stanoví pouze zákaz zastupovat, tedy právně jednat za jiného⁸⁴. Z ustanovení § 55 a § 56 ZOK tedy dle mého názoru vyplývá notifikační povinnosti ohledně skutečností, které jdou za hranice zákazu jednání ve střetu zájmů podle § 437 NOZ.

Lze proto v zásadě dojít ke třem výkladovým závěrům. Podle prvního tento zákaz pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti neplatí, neboť podle § 164 odst. 1 NOZ mohou jednat ve všech záležitostech⁸⁵, popř. že zákon o obchodních korporacích je speciální úpravou, která v této záležitosti úplně vylučuje použití obecné úpravy. Podle tohoto výkladu tedy informační povinnosti (případně jejich nesplnění) nemají žádný vliv na pravomoc člena statutárního orgánu zastupovat kapitálovou obchodní společnost. Podle druhého výkladu je naopak tento zákaz rozšířen oproti § 437 NOZ. Ve všech případech, kdy má tedy člen statutárního orgánu informační povinnost dle § 54 až § 57 ZOK, má i zákaz jednat v těchto záležitostech.

Mám za to, že oba výklady jsou možné a obhajitelné, avšak oba by podle mého názoru ve svém důsledku nesplnily účel úpravy jednání při konfliktu zájmů. První by z této úpravy udělal pouhou formální povinnost členů statutárního orgánu, kteří by v případě

⁸² Takto široká notifikační povinnost je navíc pak dále rozšířena ustanovením § 76 ZOK.

⁸³ Tedy tato povinnost platí i v např. v situaci, kdy by obchodní společnost uvažovala o vstupu na trh, kde významný podíl ovládá jiná obchodní společnost, kde je člen statutárního orgánu významným společníkem, popř. kdy by se obchodní společnost vstoupila do výběrového řízení vedle této obchodní společnosti. Ustanovení § 54 ZOK se tedy aplikuje nejen na právní jednání, ale i faktické či jinak právně relevantní jednání.

⁸⁴ Viz ustanovení § 436 odst. 1 NOZ.

⁸⁵ Toto ustanovení je tedy speciálním k ustanovení § 437 NOZ, avšak může být vyloučeno speciálním ustanovením zákona o obchodních korporacích.

nesplnění mohli být odpovědní za vzniklou újmu. Ta ovšem zpravidla nevznikne, popř. bude velmi těžko prokazatelná. Právní jednání by však nadále zavazovalo společnost. Druhý výklad naopak podstatně zatěžuje zdravé fungování obchodního styku s kapitálovými obchodními společnostmi, neboť skutkové podstaty, na které dopadají ustanovení § 54 až 57 ZOK jsou natolik široké a neurčité, že by v mnoha případech byla právní jistota silně ohrožena. Osobně mám tedy za to, že je nutné zvolit pomyslnou střední cestu mezi těmito výklady.

Ustanovení § 54 až § 57 ZOK ve vztahu k § 437 NOZ je tedy podle mého názoru nutné vykládat tak, že pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti platí zákaz v rozsahu § 437 NOZ. Pokud jsou však notifikační povinnosti člena statutárního orgánu splněny⁸⁶, je tento zákaz prolomen⁸⁷. Zákaz jednání ve střetu zájmů (který omezuje zástupčí oprávnění statutárního orgánu) je výjimkou, která by měla být vykládána restriktivně. Nicméně jeho úplné vyloučení by vedlo k negativním důsledkům z hlediska ochrany společnosti (jejích společníků). Podle mého názoru tak zákaz jednat při střetu zájmů platí stejně pro člena statutárního orgánu jako pro jiného zástupce (na kterého se ustanovení § 54 až § 57 neaplikují), ovšem s tím, že při splnění informační povinnosti jsou z tohoto zákazu vyjmuti⁸⁸. V této souvislosti je také nutné podotknout, že účelem informační povinnosti není pouze stanovit výjimku ze zákazu jednání při střetu zájmů, ale jedná se i o nástroj, který má zaručit transparentnost řízení obchodní korporace a informování ostatních zainteresovaných osob, které sami mají mechanismy ke zjednání nápravy; s institutem zákazu jednání zástupce při konfliktu zájmů se tak svým účelem kryje pouze částečně.

⁸⁶ Zákon o obchodních korporacích stanoví, že tak musí učinit bez zbytečného odkladu poté, co se dozví, že může dojít ke střetu zájmů (uzavření smlouvy). Avšak mám za to, že tato lhůta je pouze pořádkovou a povinnost je splněna tím, že informuje včas před tím než má ke konfliktu dojít. Bohužel zákon již nestanoví, do kdy může daný orgán rozhodnout o pozastavení funkce / zákazu uzavřít danou smlouvu, čímž se členové statutárního orgánu dostávají do určité nejistoty, jestli dané jednání mají „povolené“ či nikoliv. Praktickým řešením je tak upravit tyto lhůty pro vyjádření se ze strany daných orgánů v zakladatelském právním jednání společnosti.

⁸⁷ K tomuto závěru jsem došel analogickou aplikací ustanovení vztahujícím se na smluvní zastoupení podle § 437 odst. 1 NOZ. Zákaz jednat v konfliktu zájmů je prolomen u smluvního zastoupení, jestliže o tom zastoupený věděl nebo musel vědět. Mám za to, že zákonodárce tuto výjimku stanovil proto, že zastoupený v takovém případě je informovaný a může nápravu sjednat vlastním jednáním (např. odvoláním zmocnění). Obdobnou logikou tedy lze dojít k tomu, že na tomto zákazu není nutné trvat v situaci, kdy jiné orgány zastoupené kapitálové obchodní společnosti jsou o tomto konfliktu informováni, neboť i ony mají mechanismy jak nechtěnému jednání zabránit.

⁸⁸ Důsledky nesplnění informační povinnosti v případech, kdy se na dané jednání neaplikuje zákaz zastupování při konfliktu zájmů podle § 437 NOZ, musím v této práci nechat stranou.

B. Platí pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti vyvratitelné domněnky konfliktu zájmů?

Z důvodu jasnějšího výkladu začnu od druhé domněnky, kterou pokládám za méně spornou.

Druhá domněnka ustanovení § 437 odst. 2 NOZ stanoví, že se má za to, že zde existuje konflikt zájmů, pokud zástupce jedná ve vlastní záležitosti. Jednání ve vlastní záležitosti lze vykládat dvojím způsobem, a to buď úzce jako jednání, kdy druhou stranou (adresátem/kontrahentem) je sám zástupce, anebo širěji jako jednání v záležitosti, která se postavení zástupce jakýmkoliv způsobem dotýká⁸⁹. Pokud vyjdeme z prvního výkladu, dojdeme k tomu, že ohledně těchto jednání platí notifikační povinnost podle § 55 ZOK v té části, kdy měla být uzavřena smlouva mezi členem statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti a touto společností. Pokud vyjdeme z širokého pojetí „vlastní záležitosti“ pak ustanovení § 55 a § 56 odst. 1 ZOK nezahrnuje všechny záležitosti, kde by člen statutárního orgánu jednal ve vlastní záležitosti. I v takovém případě však platí, že jednání člena statutárního orgánu ve vlastní záležitosti je nepochybně kryto ustanovení § 54 ZOK.

Znamená to však, že zákon o obchodních korporacích na rozdíl od domněnky upravené v ustanovení § 437 NOZ stanoví fikci konfliktu zájmů v těchto případech? Pokud jsem výše došel k názoru, že zákon o obchodních korporacích zákaz jednání v konfliktu zájmů neupravuje ani neruší (pouze stanovuje výjimku), musím v této části práce dojít k tomu, že nikoliv. I v případě, že člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti poruší notifikační povinnost, hodlá-li sám uzavřít smlouvy s touto společností, neznamená to, že pro něj platí zákaz jednání v této věci, pokud vyvrátí domněnku podle § 437 odst. 2 poslední věta NOZ.

Stejný závěr se pak podle mého názoru uplatní u druhé vyvratitelné domněnky podle § 437 odst. 2 NOZ. Z § 55 ZOK sice lze dovodit, že by notifikační povinnost stíhala člena statutárního orgánu i v případě, kdy by druhou smluvní stranou byla obchodní korporace, kde je tento člen statutárního orgánu také zástupcem⁹⁰, v mnoha případech

⁸⁹ Např. ručitelské prohlášení, které zajišťuje dluh zástupce, uzavření smlouvy se spolkem, kde je zástupcem jedním ze tří společníků, uzavření smlouvy se svěřenským fondem, kde je zástupce beneficentem/zakladatelem, apod.

⁹⁰ Např. tak, že vůči této osobě je osobou ovládající či vlivnou.

však bude situace, kdy člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti jedná za obě smluvní strany nekryta ustanovením § 55 ZOK, ale ustanovení § 54 ZOK.

V případě domněnek tedy docházím k tomu, že se úprava zastoupení v novém občanském zákoníku a povinnosti při konfliktu zájmů podle zákona o obchodních korporacích rozcházejí, a tedy i pro člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti budou hrát důležitou roli, zejména pokud nesplní svou informační povinnost dle § 54 a § 55 ZOK, ale i v situacích, na které se ustanovení § 55 neaplikuje.

C. Důsledky jednání člena statutárního orgánu při konfliktu zájmů

Zákon o obchodních korporacích neupravuje důsledek porušení notifikační povinnosti, stejně jako nestanoví důsledky porušení zákazu jednání uděleného daným orgánem podle ustanovení § 56 odst. 2 ZOK.

Jak jsem výše uvedl, zákaz jednání při konfliktu zájmů platí i pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti a zákon o obchodních korporacích pouze tento zákaz prolamuje při splnění informační povinnosti. Z toho vyplývá, že budou pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti platit při porušení tohoto zákazu stejné důsledky jako pro jednání jiných zástupců při rozporu mezi jeho zájmy a zájmy zastoupeného.

Nový občanský zákoník jako důsledek jednání zástupce při konfliktu zájmů stanoví, že se toho může zastoupený dovolat. Již ale nic neříká o tom, co to přeloženo do klasických právních pojmů znamená. V zásadě se podle mého názoru nabízí tři výkladové možnosti:

- 1) dovoláním se se stává právní jednání učiněné zástupcem neplatným,
- 2) dovoláním se zpětně zaniká zástupčí oprávnění zástupce v této jednotlivosti a z tohoto jednání je zavázán sám zástupce,
- 3) dovolání znamená pouze možnost domoci se náhrady újmy po zástupci.

První výkladová možnost vychází z toho, že při tomto jednání zástupce byla porušena zákonná povinnost, která je stanovena ve smyslu § 586 NOZ na ochranu zastoupeného, tudíž dovozují relativní neplatnost tohoto právního jednání⁹¹.

⁹¹ Viz např. Svoboda, Karel in Švestka, Dvořák: Občanský zákoník - Komentář - Svazek I, str. 1044.

Druhá výkladová možnost vychází z předpokladu, že úprava zastoupení upravuje pouze to, kdy se právní jednání jedné osoby přičítá druhé osobě – tedy stanovuje rozsah zástupčího oprávnění. Pokud tak zákon stanoví, že zastoupit jiného nemůže ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného, stanovuje tím, že v těchto případech nemá zástupce zástupčí oprávnění. Ustanovení § 437 odst. 2 NOZ pak vyvolání neexistence zástupčího oprávnění pouze podmiňuje jednostranným jednáním zastoupeného, kterému je dána možnost, aby se nechal vázat tímto jednáním i přes existenci konfliktu zájmů a zároveň tuto možnost limituje s ohledem na dobrou víru třetích osob.

Třetí možnost obě předchozí varianty odmítá s tím, že zde nejde ani o právní jednání, které odporuje zákonu ani o právní jednání mimo zástupčí oprávnění, avšak jde o porušení povinností zástupce vůči zastoupenému a zástupce je povinen nahradit případnou vzniklou újmu.

Osobně mám za to, že nejméně přesvědčivou je třetí možnost. Vzhledem k tomu, že zákon účinné dovolání se podmiňuje vědomostí třetí osoby, není příliš logické, aby posléze toto dovolání nemělo vliv na učiněné právní jednání. Navíc v mnoha případech zde újma na straně zastoupeného nevznikne, tudíž by toto řešení nebylo ani vhodným nástrojem ochrany zastoupeného.

Ostatní možnosti výkladu pokládám za přesvědčivé a vhodné, nicméně osobně se spíše přikláním k druhé variantě. Mám totiž skutečně za to, že institut zastoupení převážně normuje přičitatelnost jednání a zákon v tomto směru celkem jasně říká, že zastoupit (tedy právně jednat jménem jiného) nemůže ten, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy zastoupeného. V daném případě však mám za to, že právní jednání učiněné zástupcem neodporuje zákonu ve smyslu § 580 NOZ, v těchto případech zákon „pouze“ nespojuje jednání zástupce s účinky zastoupení. Ustanovení § 437 odst. 2 NOZ pak jen toto omezení podmiňuje aktivním jednáním zastoupeného a vědomostí třetí osoby o existujícím konfliktu zájmů.

Podle mého názoru tak platí, že pokud bude jednat zástupce v rozporu se zájmy zastoupeného, třetí osoba o tomto rozporu věděla anebo musela vědět a zastoupený se tohoto rozporu dovolá, bude právní jednání platné, ale podle ustanovení § 440 NOZ bude zástupce zavázán sám.

Stejný závěr pak platí pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti. Nicméně je nutné připomenout, že ne každé nesplnění informační povinnosti podle § 54 a § 55 zákona o obchodních korporacích znamená, že zde existoval konflikt zájmů ve smyslu ustanovení § 437 NOZ, kterého by se společnost mohla dovolat.

Daný závěr je tedy pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti upravit tak, že pravidlo bude znít takto:

Pokud

- 1) člen statutárního orgánu jednal za kapitálovou obchodní společnost v záležitosti, kdy existoval rozpor mezi jeho zájmy a zájmy této společnosti,
- 2) ohledně tohoto právního jednání nesplnil svou informační povinnost,
- 3) třetí osoba o tomto rozporu věděla anebo musela vědět, a
- 4) kapitálové obchodní společnost se tohoto rozporu dovolá,

je z právního jednání zavázán sám člen statutárního orgánu.

Lze dovést stejný závěr pro případ, že bude členovi statutárního orgánu uzavření smlouvy zakázáno podle ustanovení § 56 odst. 2 zákona o obchodních korporacích? Určitá výkladová možnost tu je. Zákaz uložený příslušným orgánem je v takovém případě pokládán za výjimku z výjimky, tedy tak že splněním informační povinnosti byla naplněna podmínka pro neaplikaci zákazu jednání člena statutárního orgánu ve střetu zájmů, s tím že daný orgán rozhodl, že v daném případě zákaz jednání člena statutárního orgánu přesto platí.⁹²

Osobně mám za to, že na zákaz uložený daným orgánem kapitálové obchodní společnosti nelze aplikovat ustanovení § 437 odst. 2 NOZ, neboť ten je možné aplikovat pouze, pokud zde objektivně existuje konflikt zájmů a třetí osoba o tomto rozporu věděla nebo vědět měla a mohla. Pokud tak člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti v situaci, na kterou by jinak dopadal § 437 NOZ, splní svou informační povinnost podle § 55 a § 56 (1) ZOK, je oprávněn v dané záležitosti zastupovat tuto společnost i přes zákaz uložený příslušným orgánem. Daný zákaz tak bude nutné posuzovat dle § 47 ZOK jako vnitřní omezení zástupčího oprávnění, které

⁹² Tento výkladový názor však opomíjí skutečnost, že při uzavření smlouvy podle § 55 a § 56 odst. 1 ZOK nemusí vždy existovat konflikt zájmů ve smyslu § 437 NOZ. Takto uložený zákaz tedy rozšiřuje zákaz jednání při konfliktu zájmů nad zákonný rámec ustanovení § 437 NOZ, včetně toho, že z vyvratitelných domněnek dělá fikce. Z tohoto důvodu tedy nemohu s tímto závěrem souhlasit.

nemá vliv na platnost ani závaznost právního jednání pro danou společnost⁹³. Připouštím však, že tento závěr vede poněkud k paradoxnímu stavu, kdy nesplnění informační povinnosti může mít závažnější dopad, než jednání přes výslovný zákaz, nicméně tento závěr pokládám za logický důsledek úpravy konfliktu zájmů v novém občanském zákoníku s modifikacemi v zákoně o obchodních korporacích.

D. Shrnutí

Jaké jsou tedy dopady aplikace ustanovení § 437 NOZ na jednání člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti? Z výše uvedeného vyplývá podle mého názoru několik závěrů:

1. Notifikační povinnost v zákoně o obchodních korporacích dopadá na širší okruh situací, než nemožnost zastoupit jiného pro konflikt zájmů podle ustanovení § 437 NOZ.
2. Nesplnění notifikační povinnosti tak nemusí samo o sobě znamenat, že člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti nemůže v dané záležitosti zastoupit danou společnost.
3. Vyvratitelné domněnky upravené v ustanovení § 437 odst. 2 poslední věta NOZ platí (včetně možnosti jejich vyvrácení) i pro členy statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti.
4. Splněním informační povinnosti je vyloučena aplikace ustanovení § 437 NOZ.
5. Pokud zde objektivně existuje rozpor mezi zájmy člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti a touto společností, člen statutárního orgánu v této záležitosti jednal a nesplnil předem svou informační povinnost, třetí osoba o tomto rozporu věděla anebo musela vědět, a kapitálová obchodní společnost se tohoto rozporu dovolá, je z právního jednání zavázán sám člen statutárního orgánu.
6. Pokud se člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti jednal přes zákaz uložený daným orgánem, avšak splnil svou informační povinnost, platně zavázal tuto společnost.

⁹³ Opačně (tedy, že důsledkem je relativní neplatnost daného jednání) viz Štenglová, Ivana – Havel, Bohumil in Štenglová, I., Havel, B., Cileček, F., Kuhn, P., Šuk, P.: Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, str. 127.

4. Substituce

Podle ustanovení § 438 NOZ platí, že zástupce jedná osobně. Dalšího zástupce (substituta) může pověřit jen ve dvou případech:

- 1) jestli tak bylo ujednáno, nebo
- 2) vyžaduje-li to nutná potřeba.

Jelikož člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti je zástupcem této společnosti, je udělení zmocnění (např. advokátovi či patentovému zástupci) podle úpravy nového občanského zákoníku substitucí, nikoliv originálním zmocněním. Z pohledu tohoto zmocněnce však velký rozdíl není, pořád zůstává zástupcem kapitálové obchodní společnosti. Klíčovou otázkou však je, zda i člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti může udělit substituci pouze za podmínek stanovených v ustanovení § 438 NOZ, či zda zvláštní úprava tyto podmínky rozšiřuje⁹⁴.

Jak již jsem výše uvedl, mám ta to, že úprava zastoupení upravuje především rozsah zástupčího oprávnění, tedy stanovuje, kdy zástupce má zástupčí moc a jeho jednání zavazuje zastoupeného. Z toho logicky vyplývá, že i možnost pověřit substituta (dalšího zástupce) je otázkou rozsahu zástupčího oprávnění⁹⁵.

Podle ustanovení § 164 odst. 1 NOZ platí, že může zastupovat kapitálovou obchodní společnost ve všech záležitostech. Rozsah zástupčího oprávnění tak stanoví jako téměř neomezený. Z tohoto ustanovení lze tedy dovodit, že rozsah zástupčího oprávnění rozšiřuje i o možnost (nad rámec ustanovení § 438 NOZ) kdykoliv pověřit další osobu k zastupování společnosti.

Pokud bychom dovedli, že možnost pověření substituta je otázkou rozdílnou od rozsahu zástupčího oprávnění, je nutné zkoumat, zda v případě člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti není možnost pověřit substituta ujednána. Vzhledem k tomu, že ujednání této možnosti je otázkou obsahu právního poměru mezi

⁹⁴ Pro tento výklad podle mého názoru není rozhodné ustanovení § 164 odst. 2 poslední věta NOZ, neboť ten jen stanoví, kdy mohou členové kolektivního statutárního orgánu, kteří mohou jednat pouze společně, zmocnit jednoho z členů tohoto orgánu. Dané ustanovení lze totiž vykládat jako výjimku jak obecné nepřipustnosti udělení substituce, tak z obecné připustnosti udělení substitutce. Předmětný výkladový problém tedy nijak neřeší. Zcela mimo předmětný výkladový problém také stojí ustanovení § 159 odst. 2 NOZ, které vůbec se netýká zastupování kapitálové obchodní společnosti, nýbrž osobní výkonu funkce při hlasování v daném orgánu.

⁹⁵ Shodně viz např. Sedláček: Všeobecné nauky, str. 193.

zástupcem a zastoupeným, je nutné analyzovat obsah právního poměru mezi kapitálovou obchodní společností a členem jejího statutárního orgánu.

V této souvislosti je nutné si uvědomit, že smlouva mezi těmito osobami je uzavřena již jmenováním člena do funkce. Obsah právního poměru založeného touto smlouvou pak určují kogentní ustanovení zákona, zakladatelské právní jednání, smlouva o výkonu funkce (je-li sjednána), podpůrně pak ustanovení nového občanského zákoníku upravující smlouvu o příkazu. Nesporné je, že pokud zakladatelské právní jednání nebo smlouva o výkonu funkce výslovně dovolují zmocnit třetí osobu k zastupování společnosti, pak toto oprávnění člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti samozřejmě má. Nicméně mám za to, že i bez tohoto výslovného oprávnění lze dovést, že obsahem smluvního poměru mezi členem statutárního orgánu a kapitálovou obchodní společností je i oprávnění zmocnit třetí osobu k zastupování společnosti.

To vyplývá podle mého názoru zejména z ustanovení § 163 NOZ, který stanoví, že v působnosti statutárního orgánu je vše co, zákon (zakladatelské právní jednání, rozhodnutí orgánu veřejné moci) nesvěří jinému orgánu, popř. z již citovaného ustanovení § 164 odst. 1 NOZ. Obě tyto ustanovení ve své podstatě stanoví, že člen statutárního orgánu je oprávněn ke všemu, není-li stanoveno jinak. Pod tzv. zbytkovou působností (upravenou v ustanovení § 163 NOZ), popř. generální zástupčí oprávnění (viz § 164 odst. 1 NOZ) lze podle mého názoru zařadit i dovolení pověřit substituta, tedy zmocnit třetí osobu k zastupování společnosti.

Spornou otázkou zůstává, jestli (v případě, že bude dovozeno, že člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti v zásadě nemůže zmocnit třetí osobu k zastupování společnosti, není-li to výslovně ujednáno) se na člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti uplatní ustanovení § 2434 NOZ, které stanoví, že v případě nedovoleného náhradnictví odpovídá příkazník za výsledek, což by znamenalo, že i nedovolený substitut je zástupcem společnosti.⁹⁶ Dané ustanovení má svůj vzor v ustanovení § 1010 OZO, podle kterého platilo, že „[v]znese-li zmocněnec bez nutné potřeby věc na třetí osobu, ručí zcela sám za výsledek. Je-li mu však v plné moci výslovně dovoleno nebo je-li okolnostmi nevyhnutelno, aby si zřídil náměstka,

⁹⁶ Jinak by nedávalo smysl, za jaký výsledek má člen statutárního orgánu odpovídat.

odpovídá jen za zavinění, sběhlé při volbě osoby.“ Jelikož obecný zákoník občanský upravoval otázku zastoupení pouze v části týkající se zmocňovací smlouvy, bylo toto ustanovení jediné, které upravovalo možnost substitutce. Byly tedy smíšeny dvě rozdílné otázky: zda jednání substituta zavazuje zastoupeného a odpovědnost zmocněnce při pověření substituta⁹⁷. Tím, že nový občanský zákoník toto ustanovení rozdělil mezi § 438 a § 2434 NOZ podle mého názoru tyto dvě otázky oddělil a ustanovení § 2434 NOZ tak neříká nic o zastoupení (to je upraveno čistě v § 438 NOZ). Ustanovení § 2434 NOZ tak upravuje pouze odpovědnost příkazníka za dovoleného náhradníka, s tím, že náhradník není substitut, ale ten, kdo reálně plní povinnosti příkazníka. Nedovolenost substituta tak má podle mého názoru za následek, že jednání tohoto substituta nezavazuje zastoupeného, ale tohoto substituta, což lze dovodit z § 436 odst. 1 NOZ, který obecně stanoví, že nejedná-li někdo za jiného, jedná za sebe, lze tedy i v tomto případě použít § 440 NOZ (včetně možnosti ratihabice).

Podle mého názoru tak platí, že člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti může zmocnit třetí osobu kdykoliv (nejen za podmínek stanových v ustanovení § 438 NOZ), popř. že členovi statutárního orgánu je to vždy dovoleno⁹⁸. Prakticky však tomuto riziku opačného výkladu lze předejít tím, že se v zakladatelském právním jednání výslovně uvede, že člen statutárního orgánu může zmocnit třetí osobu k zastupování společnosti.

5. Kolektivní zastoupení

Ustanovení § 439 NOZ stanoví, že má-li zastoupený pro tutéž záležitost více zástupců, má se za to, že každý z nich může jednat samostatně. Aplikace tohoto ustanovení na postavení člen statutárního orgánu nevyvolává podle mého názoru větší výkladové problémy.

Pro postavení člena kolektivního statutárního orgánu platí zvláštní úprava ustanovení § 164 odst. 2 věta druhá NOZ, která však toto pravidlo (tedy zásadní samostatné zástupčí oprávnění) opakuje pouze s tím rozdílem, že nestanoví samostatnost jednání

⁹⁷ Příčemž Sedláček in Rouček, Sedláček: Komentář k OZO, Díl IV, str. 603 se zabývá pouze otázkou druhou.

⁹⁸ Podle rakouské předválečné judikatury platilo: „Zástupce právnické osoby může se zpravidla dáti zastoupiti substitutem.“ Viz rozhodnutí publikované v tzv. Glaser-Ungerově sbírce pod číslem 2018.

každého člena tohoto orgánu jako vyvratitelnou domněnku, ale jako dispozitivní pravidlo.

Ustanovení § 439 NOZ však zůstává nevyložené pro nekolektivní statutární orgány kapitálových obchodních společností. Dané ustanovení tak zůstává aplikovatelné pro společnost s ručením omezeným, kde jednatelé netvoří kolektivní orgán podle § 44 odst. 2 ZOK, resp. § 194 odst. 2 ZOK⁹⁹.

Teoreticky může být sporné pouze to, jestli u jednatelů, kteří netvoří kolektivní orgán, je stanovení společného jednání vnitřním omezením ve smyslu § 47 ZOK. Za účinnosti obchodního zákoníku bylo dovozeno, že nikoliv¹⁰⁰. Nicméně obchodní zákoník výslovně¹⁰¹ dovoloval, aby společenská smlouva nebo stanovy upravovaly společný způsob jednání. Zákon o obchodních korporacích tuto problematiku neřeší a nový občanský zákoník výslovně dovoluje upravit společné zastupování pouze pro kolektivní orgán. Otázkou je, jestli ustanovení § 439 NOZ je také zákonným dovolením omezení jednatelského oprávnění jako v případě ustanovení § 164 odst. 2 NOZ. Přestože zákon zde stanoví domněnky, mám za to, že ve skutečnosti jde svou podstatou o dispozitivní ustanovení, neboť nelze podle mého názoru vyvrátit tuto domněnku jinak než dokázáním, že bylo mezi zastoupeným a zástupci domluveno něco jiného. Lze tedy uzavřít, že společné zastupování jednatelů, kteří netvoří kolektivní orgán, není vnitřním omezením ve smyslu § 47 ZOK, ale omezením, který zákon v ustanovení § 437 NOZ dovoluje, tedy je závazné i pro třetí osoby.

6. Překročení zástupčího oprávnění

Podle ustanovení § 440 odst. 1 NOZ platí: *„Překročil-li zástupce zástupčí oprávnění, zavazuje právní jednání zastoupeného, pokud překročení schválí bez zbytečného odkladu. To platí i v případě, kdy za jiného právně jedná osoba, která k tomu není oprávněna.“* Ustanovení § 440 odst. 2 NOZ pak stanoví, že pokud nedojde k takovému schválení (ratihabici), je z daného jednání zavázán zástupce sám. Toto pravidlo je pak doplněno poslední větou, která stanoví, že *„[o]soba, se kterou bylo*

⁹⁹ Skutečnost, že jednatelé netvoří kolektivní orgán, ještě nutně neznamená, že jednájí společně. Jde o dvě různé otázky, které je nutné rozlišovat. Členové kolektivního orgánu jednatelů mohou jednat samostatně i společně, stejně jako jednatelé, kteří netvoří kolektivní orgán.

¹⁰⁰ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 198/2002.

¹⁰¹ Viz § 133 odst. 1 ObchZ, popř. § 191 odst. 1 ObchZ.

jednáno a která byla v dobré víře, může na jednajícím požadovat, aby splnil, co bylo ujednáno, anebo aby nahradil škodu.“

Pokud bychom toto ustanovení aplikovali na jednání člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti, dojdeme k tomu, že jednání, kterým překročil člen statutárního orgánu své jednatelské oprávnění, zavazuje tohoto člena, ledaže bylo toto jednání dodatečně schváleno touto společností (resp. jejím jiným zástupcem).

V této souvislosti je však nutné upozornit na dvě zvláštní ustanovení, která platí pro člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti.

Prvním je již citovaný § 164 odst. 1 NOZ, který stanoví, že člen statutárního orgánu právnické osoby (a tedy i kapitálové obchodní společnosti) je oprávněn zastupovat právnickou osobu ve všech záležitostech. Rozsah zástupčího oprávnění je v tomto směru tedy skoro neomezený. Z ustanovení § 47 ZOK (a § 161 NOZ) pak vyplývá, že omezení tohoto jednatelského oprávnění, které není stanoveno zákonem nebo alespoň není zákonem dovoleno, nelze namítat vůči třetím osobám, i když bylo zveřejněno. Těmto omezením se tradičně říká vnitřní omezení¹⁰². Člen statutárního orgánu má tedy nejen téměř neomezené zástupčí oprávnění, které je navíc vnitřně neomezené. Z tohoto pohledu je tedy aplikace ustanovení § 440 NOZ značně omezená.

Druhým zvláštním ustanovením je § 48 ZOK, podle kterého platí, že pokud zákon omezil jednatelské oprávnění souhlasem valné hromady kapitálové obchodní společnosti, je jednání učiněné bez tohoto souhlasu relativně neplatné. Na takové omezení zástupčího oprávnění člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti se tedy ustanovení § 440 NOZ také neaplikuje.

Na které zákonné omezení se tedy může ustanovení § 440 NOZ aplikovat? Především lze uvažovat o případech, kdy namísto společného jednání členů statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti jednal pouze jeden z těchto členů, tedy obecně na jednání, kdy nebyl dodržen způsob jednání za kapitálovou obchodní společnost¹⁰³.

¹⁰² Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 9. 2003, sp. zn. 29 Odo 216/2003, popř. usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2003, sp. zn. 20 Cdo 1860/2002

¹⁰³ Zde mám za to, že společným jednáním ve smyslu § 164 odst. 2 NOZ (popř. jak jsem dovodil výše § 439 NOZ) nelze rozumět pouze jednání všech členů kolektivního orgánu (popř. všech jednatelů), ale všechny zvláštní způsoby spoluzastupování – tedy např. jednání dvou ze tří, tří z pěti nebo také dvou členů, kdy jedním musí být předseda nebo místopředseda daného orgánu. Porušením způsobu jednání je

Pokud by tomu tak bylo, došlo by k výraznému posunu oproti stavu za účinnosti obchodního zákoníku, kde judikatura dovodila, že nedodržení způsobu jednání má za následek absolutní neplatnost¹⁰⁴, resp. nicotnost právního jednání¹⁰⁵.

Proti tomuto závěru lze namítat, že nedodržení způsobu jednání (tedy nespolečné jednání) není překročením zástupčího oprávnění, ale neprojevením vůle způsobem stanoveným zakladatelským právním jednáním, tedy že důsledkem je zdánlivost právního jednání, nikoliv závaznost zástupce.

Osobně mám za to, že tato námitka není správná. Jak již jsem výše uvedl, mám za to, že úprava zastoupení především upravuje rozsah zástupčího oprávnění, tedy určuje, kdy je z právního jednání zástupce zavázán zastoupený a kdy nikoliv. Jinými slovy, celá úprava zastoupení¹⁰⁶ je stanovením rozsahu zástupčího oprávnění. Rozlišováním mezi nedodržením způsobu jednání a překročením zástupčího oprávnění je tedy dle mého názoru umělé, bez vyššího smyslu. Skutečnost, že překročením zástupčího oprávnění mínil zákonodárce i samostatné namísto společného jednání dokládá i ustanovení § 1421 NOZ, jenž stanoví, že prostý správce překročil svou působnost i tím, že ji vykonával sám, ač ji měl vykonávat společně¹⁰⁷.

Závěru, že nedodržení způsobu jednání, je překročením zástupčího oprávnění s důsledkem závaznosti jednání pro zástupce, svědčí i obecná zásada zastoupení stanovená v ustanovení § 436 odst. 1 NOZ, podle které platí, že není-li zřejmé, že někdo jedná za jiného, platí, že jedná vlastním jménem. Stejně tak ji podle mého názoru nutné vzít v úvahu i zásadu obecně stanovenou v ustanovení § 547 NOZ, podle které je třeba spíše hledět na právní jednání jako na platné, než neplatné. Také mám za to, že na porušení způsobu jednání nelze aplikovat ustanovení o zdánlivém právním jednání, neboť v tomto případě byla řádně projevena vůle jednající osoby, tedy daného zástupce.

tedy nejen situace, kdy jedná jeden, a mají jednat dva, ale i když jednají dva řádní členové, zatímco podle zakladatelského právního jednání mají jednat dva, s tím, že jeden má být předsedou nebo místopředsedou.

¹⁰⁴ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 6. 2001, sp. zn. 29 Cdo 695/2000, popř. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4223/2010.

¹⁰⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2636/2009.

¹⁰⁶ S jedinou výjimkou a tou je přičítání duševního stavu (omylu, dobré víry, vědomosti o určitých okolnostech) zástupce zastoupeného (nyní upraveno v ustanovení § 436 odst. 2 NOZ).

¹⁰⁷ Zde by se však dalo argumentovat *a contrario* tak, že zákonodárce zde stanovil výjimku, který by jinak neplatila. Podle mého názoru však důvodem, proč zákonodárce toto ustanovení do textu vložil, spočívá ve větě za středníkem. Podle ní první věta za daných okolností neplatí. Zákonodárce tak podle mého názoru pouze zopakoval to, co plyne z obecné úpravy, aby mohl pro toto překročení stanovit výjimku.

O neprojevení vůle kapitálové obchodní společnosti zde nemůže jít již z toho důvodu, že podle § 151 odst. 1 NOZ právnická osoba (dle zákona) žádnou právně relevantní vůli nemá. Vůli kapitálové obchodní společnosti nahrazují členové jejího orgánu, kteří v tomto případě vůli sice projeví, avšak zákon (resp. zakladatelské právní jednání) s jejich projevem vůle nespojuje ty zamýšlené důsledky – tedy závazání zastoupeného.

Daný závěr navíc podle mého názoru lépe chrání kapitálovou obchodní společnost, která může dané právní jednání dodatečně schválit¹⁰⁸, pokud sezná, že je to pro ni výhodné, což by v případě zdánlivosti či absolutní neplatnosti nebylo možné. A to podle mého názoru i v určitých případech konkludentním jednáním¹⁰⁹.

Mám tedy za to, že při překročení způsobu jednání členem statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti se aplikuje ustanovení § 440 NOZ, což povede k tomu, že z daného jednání bude zavázán sám tento jednající člen, popř. členové.¹¹⁰

Tento závěr je podle mého názoru nevyvrátí ani ustanovení § 440 odst. 2 NOZ. Jelikož způsob jednání musí být zveřejněn v obchodním rejstříku, nebudou třetí osoby při jednání s tímto členem statutárního orgánu nikdy v dobré víře¹¹¹. Je tedy člen statutárního orgánu v těchto případech zavázán, když poslední věta tohoto ustanovení stanoví, že třetí osoba, pokud byla v dobré víře, může na jednajícím požadovat, aby splnil, co bylo ujednáno, anebo aby nahradil škodu? Má se toto ustanovení vykládat *a contrario* tak, že pokud třetí osoba nebyl v dobré víře, nemůže se domáhat ani toho, aby zástupce splnil ani náhrady škody? Podle mého názoru nikoliv. V takovém případě by se totiž první věta daného ustanovení stala obsoletní. Obě ustanovení je tak ve vzájemném kontextu nutno vykládat tak, že při překročení zástupčího oprávnění, je

¹⁰⁸ Zde bude však nutné, aby projev vůle, kterým se má jednání člena statutárního orgánu ratifikovat, učinili zástupci společnosti již oprávnění tento projev vůle učinit (tedy v souladu se zakladatelským právním jednáním, popř. zákonem).

¹⁰⁹ Pokud například člen statutárního orgánu uzavře za společnost jako nájemce nájemní smlouvu, lze dojít k závěru, že společnost tuto smlouvu ratifikovala, pokud po několik následujících let pronajatou věc užívala a platila nájemné.

¹¹⁰ K závěru, že porušení způsobu jednání je překročením zástupčího oprávnění, dospěla i prvorepubliková judikatura, když (ve směnečném právu ohledně podpisu prokuristy, který měl jednat společně s jiným) dovodila, že „*Podepsal-li tedy žalovaný směnky, o něž jde, sám, ač šlo o kolektivní zastoupení, jest falsus prokurátor, neboť za takového nelze považovati jen toho, který vůbec nemá zmocnění, nýbrž i toho, kdo zmocnění má, jež však bylo překročeno.*“ (viz rozhodnutí Nejvyššího soudu Československého ze dne 20. ledna 1933, sp. zn. Rv II 825/32, publikované ve Vážného sbírce pod číslem 12280). Na tento závěr (nicméně s argumentací týkající ve směnečného práva) pak navázal Vrchní soud v Praze v rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 9. 2004, sp. zn. 12 Cmo 187/2004.

¹¹¹ Viz § 8 odst. 2 zákona o veřejných rejstřících.

zavázán zástupce vždy. Pokud však byla třetí osoba v dobré víře, může se po tomto zástupci navíc domáhat náhrady škody¹¹².

Podle mého názoru tak překročení zástupčího oprávnění členem statutárního orgánu s účinky vůči třetím osobám může nastat ve třech případech:

- 1) člen statutárního orgánu jedná v rozporu se stanoveným způsobem jednání,
- 2) člen statutárního orgánu jedná proti zákazu jednat při konfliktu zájmů¹¹³,
- 3) člen statutárního orgánu jedná bez souhlasu vyžadovaného zákonem (s výjimkou souhlasu nejvyššího orgánu společnosti)¹¹⁴.

V těchto případech také podle mého názoru bude důsledkem překročení zástupčího oprávnění vázanost jednání zástupcem, nikoliv zastoupeným, a to i pokud nebyla třetí osoba v dobré víře.¹¹⁵

Zavázanost jednání zástupcem však podle mého názoru nebude možná ve všech případech. Dané ustanovení nebude moci být aplikováno například na výpověď smlouvy, odstoupení od smlouvy, uzavření dodatku ke smlouvě, započtení, apod. Ve všech těchto případech totiž z povahy věci nemůže být zástupce vázán, když by disponoval se závazky, které mu nenáleží. V těchto případech dané právní jednání

¹¹² Nicméně opačný výklad obdobného ustanovení čl. 55 obecného zákoníku obchodního viz Malovský-Wenig, Arnošt: Příručka obchodního práva; Praha, Československý Kompas, 1947, str. 165 a Randa, Antonín: Soukromé obchodní právo rakouské (1908); Praha, Vysoká škola aplikovaného práva, 2008, str. 146. Mám však za to, že daný výklad vycházel z poněkud jiné textace daného ustanovení, kde poslední věta vylučovala větu předchozí (viz článek 55 obecného zákoníku obchodního: „*Kdo by, neobdržev prokury anebo plnomocenství obchodního, nějakou záležitost obchodní jakožto prokurista anebo jako plnomocník obchodní smluvil, též plnomocník obchodní, který by, smluviv se o obchod nějaký, plnomocenství své překročil, osobně zavázán jest osobě jiné podle práva obchodního; osoba jiná může ho, jak sama chce, o nahrazení škody anebo o vyplnění pohnutí. Závazek tento místo nemá, jestliže osoba jiná, věduoc, že prokury anebo plnomocenství není, anebo že toto bylo překročeno, s ním se v jednání dá.*“).

¹¹³ Pokud jsou splněny ostatní podmínky (viz výše).

¹¹⁴ Samotný zákon o obchodních korporacích ve znění účinném k dnešnímu datu takový souhlas nevyžaduje, nelze však vyloučit, že takový souhlas (např. dozorčí rady) bude v budoucnu pro některá právní jednání vyžadován. Také je nutné si uvědomit, že takový souhlas (např. regulačního úřadu) mohou vyžadovat zvláštní předpisy.

¹¹⁵ Za přesvědčivý nepokládám ani argument, že zavázanost člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti je absurdní, neboť by v některých případech byl tento člen zavázán k něčemu, co zjevně překračuje jeho majetkové možnosti. Jednak obecná možnost, že k takovému důsledku dojde, nemůže vyloučit výklad ve všech případech. Dále je nutné podotknout, že nepoměr mezi majetkem zastoupeného a zástupce ve prospěch zastoupeného nemusí být vždy pravidlem a lze si představit i opačné případy. Také je nutné podotknout, že stejně lze argumentovat ve všech případech překročení zástupčího oprávnění, tím pádem by toto pravidlo neplatilo nikdy. Nesmíme však zapomínat, že zjevnou nespravedlnost v konkrétním případě lze zhojit aplikací ustanovení § 2 odst. 3 NOZ, které stanoví, že použití (tedy nejen výklad) právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské citění.

zástupce, který překročil své zástupčí oprávnění, nevyvolá žádné právní důsledky.¹¹⁶ Jiná ovšem bude situace, pokud zástupce nebude oprávněn nakládat s tím, co má být podle smlouvy plněno – například bude zavázán prodat či pronajmout věc, které není vlastníkem. V těchto případech je nutné aplikovat ustanovení § 1760 NOZ, podle kterého toto „vada“ nezpůsobuje neplatnost. Zástupce tak bude zavázán, avšak nebude moci plnit se všemi důsledky z toho vyplývajícími. Stejně tak z povahy věci nebude vázán, pokud uzavřel smlouvu sám se sebou (a to v důsledku zániku závazku splynutím dle § 1993 odst. 1 NOZ).

V. Závěr

1. Je tedy kapitálová obchodní společnost svéprávnou či nikoliv?

Lze tedy označit postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti za natolik odlišné od jejího zástupce, že již lze uvažovat o tom, že jeho jednání je vlastním jednáním kapitálové obchodní společnosti? Jak jsem výše uvedl, v několika případech neobsahuje zákon speciální úpravu a na postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti se použijí stejná ustanovení jako na postavení jiného zástupce. Zákodárce tedy nevyžil možnost jednání člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti dostatečně odlišit od jednání jiných zástupců.

Navíc zvláštní úprava postavení statutárního orgánu vyplývající z ustanovení § 47 ZOK (a § 161 NOZ) spíše umocňuje nesvéprávnost kapitálové obchodní společnosti, neboť jednání člena jejího statutárního orgánu zavazuje společnost, třebaže nebyly dodrženy vnitřní mechanismy pro tvorbu vůle uvnitř společnosti. V těchto případech tak bude společnost zavázána z jednání, se kterými vnitřně nesouhlasí. Toto pravidlo (které však platilo na našem území již od účinnosti obecného zákoníku obchodního a není rekodifikační novinkou) tak vnitřní vůli společnosti (ať jí pojmem metafyzicky či čistě právně) potlačuje na úkor právní jistoty v obchodním styku.

Na druhou stranu ustanovení § 48 ZOK zase vnitřní vůli kapitálové obchodní společnosti staví nad platnost jednání jejího zástupce – přiznává tedy v některých případech, že tato vnitřní vůle je pro vnější svět relevantní.

¹¹⁶ Zde je nutné podotknout, že soukromé právo tuto vadu prozatím neumí přesně pojmenovat, neboť očividně nejde ani o neplatnost ani o zdánlivost. Obdobně jako v případě neexistence kauzy závazku tak půjde o situaci, kdy je jednání platné a existující, ale nevyvolává žádné právní důsledky.

K jednoznačnému závěru tedy nelze dojít, třebaže mám za to, že spíše je nutné uznat, že kapitálové obchodní společnost svéprávnou ve smyslu § 15 odst. 2 NOZ není. Přeci jen zákonodárce výslovně stanovil, že člen statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti je zástupcem této společnosti. Navíc na postavení člena statutárního orgánu je nutné v několika případech přímo aplikovat obecnou úpravu zastoupení, tudíž nelze mluvit o jedinečném postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti.

Zároveň však mám za to, že tento závěr není správný z hlediska obecné teorie a nevidím žádný právní ani mimoprávní důvod stavět kapitálovou obchodní společnost na roveň osobám věkem či duševně handicapovaným. Samotná nutnost definice svéprávnosti (která navíc vede k paradoxnímu závěru, že svéprávnost je znakem všech fyzických osob a nesvéprávnost znakem všech právnických osob) je tak podle mého názoru velmi zpochybnitelná. Proč vůbec je nutné v zákoně definovat svéprávnost? Nestačilo by pouze stanovit, že určité fyzické osoby jsou pod zvláštní ochranou a mohou jednat pouze prostřednictvím zákonného zástupce? Z tohoto hlediska považuji za rozumnější, kdyby zákonodárce pouze určil, kdy nejsou fyzické osoby plně svéprávné a posléze stanovil zvláštní pravidla pro tyto omezeně či částečně svéprávné fyzické osoby.¹¹⁷ Bohužel však zákonodárce definoval něco, co má být definováno právní vědou.¹¹⁸

2. Svěprávná osoba v jiných ustanoveních nového občanského zákoníku

Závěr o svéprávnosti kapitálové obchodní společnosti však není čistě akademický, neboť s pojmem (ne)svěprávná osoba pracuje zákoník i v jiných ustanoveních.

Podle § 1422 NOZ platí, že předstírá-li svéprávný třetí osobě, že jiná osoba je správcem jeho majetku, vznikají ze smlouvy uzavřené v dobré víře s touto jinou osobou stranám

¹¹⁷ Pokud by chtěl chránit i právnické osoby v určitých případech, mohl také po vzoru § 54 ZGB stanovit, že svéprávnost právnická osoba nabývá zvolením svých orgánů dle zakladatelského právního jednání a zákona, a rozšířit ochranu i na právnické osoby, které nemají zvoleny tyto orgány.

¹¹⁸ Stejně jako tomu bylo podle Sedláčka v případě OZO a návrhu nového občanského zákoníku připravovaného v 30. letech minulého století: „Mám za to, že úloha legislativní byla zaměněna s úlohou právní vědy, a to je to, proč jsme málo spokojeni s výsledkem normování kolektiv lidských.“ (viz Sedláček, Jaromír: Právnická osoba. Legislativní pojem občanského zákoníku in Právník 11/1933, str. 329 a násl.). Stejně tak Tilsch uvádí, že třebaže zákony často obsahují teoretické výroky anebo různé teoretické dělení, právní věda nepovažuje se za vázanou těmito teoretickými výroky, neboť „není věcí zákonodárcovou, aby projevoval své vědecké nazírání, nýbrž svou vůli.“ (viz Tilsch: Občanské právo. Část všeobecná, str. 65).

stejně povinnosti, jako by majetek předstírajícího byl pod správou. Podle § 2995 NOZ platí, že vedlo-li plnění k obohacení třetí osoby, vydá je ochuzenému, jen pokud byl ochuzený k plnění přiveden lstí, donucen hrozbou či zneužitím závislosti nebo pokud nebyl svéprávný. Podle ustanovení § 2997 odst. 1 NOZ platí, že dlužník nemá právo na vrácení plnění, pokud plnil dluh promlčený, nežalovatelný, neplatný pro nedostatek formy nebo s vědomím, že k tomu není povinen. To ovšem podle § 2997 odst. 2 NOZ neplatí, pokud byl dlužník osobou nesvéprávnou.

Pokud dovodíme, že kapitálová obchodní společnost je nesvéprávnou osobou ve smyslu § 15 odst. 2 NOZ, pak by se na kapitálovou obchodní společnost mělo hledět jako na nesvéprávnou i ve smyslu výše uvedených ustanovení. Zatímco tedy fyzická osoba by nemohla žalovat zpět plnění z promlčeného dluhu, kapitálová obchodní společnost ano. Tento závěr (který je na první pohled absurdní) může vést k závěru, že je nutné korigovat závěr o svéprávnosti kapitálové obchodní společnosti. Tento argument však pokládám za logicky nesprávný, neboť zaměňuje příčinu s důsledkem. Osobně mám za to, že tato ustanovení nemohou nic změnit na obecné definici svéprávnosti.

Jak tedy vykládat daná ustanovení? Ačkoliv mám osobně za to, že je nutné vycházet převážně z předpokladu, že zákonodárce používá právní pojmy konzistentně, zde je podle mého názoru nutné od tohoto předpokladu ustoupit a vykládat daná ustanovení tak, aby odpovídala smyslu daných pravidel. Nový občanský zákoník (ačkoliv na většině míst správně používá pojem nezletilá osoba, která není plně svéprávná¹¹⁹, popř. zletilá osoba, která není plně svéprávná¹²⁰) totiž evidentně konzistentní není a v některých případech zaměňuje plnou svéprávnost se svéprávností.¹²¹

Pojem nesvéprávná osoba tak dle mého názoru je nutné v jednotlivých ustanoveních nového občanského zákoníku vykládat jako zjevnou nepřesnost zákonodárce, který chtěl pouze stanovit zvláštní pravidlo pro fyzické osoby, které nejsou plně svéprávné, a které zákon z pochopitelných důvodů chce chránit, popř. jim poskytovat zvláštní výhody. V § 1422 NOZ tak pojem svéprávný je nutné vykládat jako „právní osoba nebo fyzická osoba plně svéprávná“. Sousedství „nebyl svéprávný“ v ustanovení

¹¹⁹ Viz např. § 95 NOZ

¹²⁰ Viz § 100 odst. 1 NOZ.

¹²¹ Tento problém již začíná v ustanovení § 37 NOZ, podle kterého platí, že „[N]avrhne-li nezletilý, který není plně svéprávný, aby mu soud přiznal svéprávnost, ...]. Pokud jsou nezletilí částečně svéprávní, měl by jim soud logicky přiznávat plnou svéprávnost, nikoliv svéprávnost, kterou již (třebaže částečně) mají.

§ 2995 NOZ jako „byl fyzickou osobou s omezenou nebo částečnou svéprávností“. Výjimka v ustanovení § 2997 odst. 2 NOZ pak bude platit pouze pro dlužníka, který byl fyzickou osobou a nebyl plně svéprávným.

Tento výklad pak podle mého názoru ještě více utvrzuje můj závěr, že zákonodárce neměl svéprávnost v obecné rovině definovat, popř. ji měl definovat tak, aby byla konzistentní se soukromoprávní úpravou jako celkem.

3. Závěr

Ve své práci jsem tak došel k závěru, že kapitálovou obchodní společnost spíše nelze považovat za svéprávnou ve smyslu § 15 odst. 2 NOZ, ačkoliv jsem vyjádřil pochybnosti o vhodnosti této zákonné definice. Absurdní dopady případného závěru o nesvéprávnosti kapitálové obchodní společnosti je však nutné korigovat s ohledem na skutečnost, že zákoník není ve své zavedené terminologii důsledný a směšuje ochranu fyzických osob s omezenou nebo částečnou svéprávností s obecnou definicí svéprávnosti. Proto je nutné ustanovení nového občanského zákoníku zmiňující (ne)svéprávnou osobu číst s vědomím, že ve skutečnosti chtěl zákonodárce v daných případech ochránit fyzické osoby, které nejsou plně svéprávné.

Velká část práce je také věnována možnosti aplikace obecných ustanovení o zastoupení na postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti, včetně úvahy o tom, zda je člen statutárního orgánu zástupcem smluvním či zákonným, s tím, že docházím k závěru, že ani jedním – je pouze zástupcem na základě zákona. Přínos své práce tak pocítuji zejména v části týkající se právě aplikace obecných ustanovení o zastoupení na postavení člena statutárního orgánu, které prozatím nebyly podrobně popsány, s tím, že samozřejmě uvítám jakoukoliv další (ještě hlubší) diskuzi na nastíněná témata.

VI. Seznam použitých zdrojů

1. Právní monografie a učebnice

Beran, Karel: Pojem osoby v právu. Praha: Leges, 2012.

Dvořák, Jan – Švestka, Jiří – Zuklínová, Michaela a kolektiv: Občanské právo hmotné. 1, Díl první: obecná část. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.

Knappová - Marta: Pojem právní subjektivity a způsobilosti k úkonům v československém občanském právu. Praha: Acta Universitatis Carolinae. Iuridica, 1958.

Krčmář, Jan: Právo občanské I. Výklady úvodní a část všeobecná; nejnovějším zákonodárstvím a judikaturou doplnil Bedřich Andres. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1946.

Malovský-Wenig, Arnošt: Příručka obchodního práva; Praha, Československý Kompas, 1947.

Pelikán, Robert: Právní subjektivita. Praha, Wolters Kluwer ČR, 2012.

Randa, Antonín: Soukromé obchodní právo rakouské (1908); Praha, Vysoká škola aplikovaného práva, 2008.

Sedláček, Jaromír: Občanské právo československé: všeobecné nauky (editor Jiří Spáčil). Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.

Thevenoz, Luc - Bahar, Rashid: Conflicts of interest : corporate governance and financial markets. Zurüch: Kluwer Law International, 2007.

Tichý, L.: Obecná část občanského práva. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014.

Tilsch, Emanuel: Občanské právo. Část všeobecná. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.

2. Komentáře

Eliáš, Karel a kolektiv: Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. Praha: Linde, 2008.

Hermann-Otavský, Karel: Všeobecný zákoník obchodní a pozdější normy obchodního práva v zemích historických - Díl 1; Praha, Československý Kompas, 1929; 1254 s.

Melzer, Filip, Tégel, Petr a kolektiv: Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117. Praha: Leges, 2013.

Rouček, František – Sedláček, Jaromír: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl II až díl IV, (§§ 1 až 284). Praha: Codex Bohemia, 1998.

Štenglová, I., Havel, B., Cileček, F., Kuhn, P., Šuk, P.: Zákon o obchodních korporacích. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013.

Švestka, Dvořák, Fiala, Pelikánová, Pelikán, Dvořák T., Svoboda, Pavlík a kolektiv: Občanský zákoník - Komentář - Svazek I. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013.

Švestka, Jiří - Spáčil Jiří - Škárková, Marta – Hulmák, Milan a kolektiv: Občanský zákoník I, 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

3. Odborné články

Beran, Karel: Trestní odpovědnost právnických osob z hlediska teorie fikce in Trestněprávní revue 5/2014, s. 107 a násl.

Čížek, Vladimír: Zajištění dluhů spřízněných osob v zákoně o obchodních korporacích in Obchodněprávní revue 11-12/2013, s. 318 a násl.

Dědič, Jan: Obecná úprava právnických osob v novém občanském zákoníku (se zaměřením na její význam pro obchodní korporace) in Obchodní právo 1/2012, s. 2-12.

Hurdík, Jan: Kogentnost a dispozitivnost ustanovení nového občanského zákoníku o právnických osobách. Ke vzájemné použitelnosti ustanovení o nadacích a nadačních fondech in Právní rozhledy 7/2014, s. 229 a násl.

Knapp, Viktor: O právnických osobách in Právník, 1995, č. 10–11, s. 980.

Sedláček: Právnická osoba. Legislativní pojem občanského zákoníku. Právník 11/1933, str. 329 a násl.

Štenglová, Ivanka: Jednání právnických osob po rekodifikaci in Bulletin stavebního práva 3/2013, str. 7 až 12.

Weyr, František: Pojem právní osoby či osobnosti in Kosek, Jan – Kubeš, Vladimír - Weinberger, Ota: Brněnská škola právní teorie : (normativní teorie). Praha: Karolinum, 2003.

Weyr, František: Poznámky k nauce o orgánech in Vědecká ročenka právnické fakulty Masarykovy university v Brně. 9 (1930). Brno: Barvič & Novotný, 1930, str. 29 až 47.

4. Judikatura

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 24. dubna 1924, sp. zn. R I 303/24, publikované ve Vážného sbírce pod č. 3762.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 23. září 1925, sp. zn. Rv I 1055/25, publikované ve Vážného sbírce pod č. 5307.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 12. září 1929, Rv I 1827/28, publikované ve Vážného sbírce pod č. Vážný 5307.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 27. září 1930, sp. zn. Rv I 1953/29, publikované ve Vážného sbírce pod č. 10186.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. září 1931 sp. zn. R I 645/31, publikované ve Vážného sbírce pod č. Vážný 10997.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československého ze dne 20. ledna 1933, sp. zn. Rv II 825/32, publikované ve Vážného sbírce pod číslem 12280.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 18. prosince 1936, sp. zn. R I 183/36, publikované ve Vážného sbírce pod č. 15687.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 12. 2000, sp. zn. 32 Cdo 2306/98.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 6. 2001, sp. zn. 29 Cdo 695/2000.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 8. 2002, sp. zn. 29 Odo 198/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 9. 2003, sp. zn. 29 Odo 216/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2003, sp. zn. 20 Cdo 1860/2002.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 9. 2004, sp. zn. 12 Cmo 187/2004.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2005, sp. zn. 29 Odo 161/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 10. 2006, sp. zn. 32 Odo 1090/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2007, sp. zn. 32 Cdo 118/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3864/2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. 8. 2009, sp. zn. 28 Cdo 292/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 9. 2009, sp. zn. 29 Cdo 3526/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2308/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 29 Cdo 2636/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 29 Cdo 301/2010.
rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 6. 2012, sp. zn. 23 Cdo 4223/2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 9. 2012, sp. zn. 29 Cdo 302/2010.
Rozsudek Nejvyššího správního soudu ČR ze dne 21. 11. 2013, sp. zn. 2 As 125/2012 –
77.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 4. 2014, sp. zn. 22 Cdo 427/2013.

5. Právní předpisy

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

zákon č. 946/1811 Sb.zák.soud., obecný zákoník občanský ze dne 1. června 1811

zákon č. 1/1863 Ř. z., obecný zákoník obchodní ze dne 7. prosince 1862

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích)

zákon č. 58/1906 ř. z., o společnostech s omezeným ručením ze dne 6. března 1906

VII. Resumé a klíčová slova

Diplomová práce: Dopady zbavení svéprávnosti kapitálové obchodní společnosti na právní teorii i praxi

1. Resumé

Hlavním smyslem této práce je pojednat o významné změně v pojetí kapitálové obchodní korporace, a to staronové koncepci členů statutárního orgánu jako zástupců této společnosti. Nicméně práci jsem pojal obecněji jako zamyšlení se nad otázkou, zda je kapitálová obchodní společnost podle úpravy nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích osobou svéprávnou či nikoliv. Práce je rozdělena do pěti hlavních kapitol, včetně úvodu a závěru.

V druhé kapitole se snažím rekonstruovat prvorepublikové právní myšlení v této otázce, neboť se k jejímu odkazu nový občanský zákoník hlásí. Třebaže názory na postavení orgánů právnické osoby a svéprávnost právnické osoby byly rozdílné, docházím k závěru, že víceméně panovala shoda na tom, že i tyto osoby jsou zástupci právnické osoby. Ohledně svéprávnosti právnické osoby pak lze uzavřít, že prvorepubliková doktrína docházela k závěrům, že právnická osoba je osobou nesvéprávnou, případně že o svéprávnosti právnické osoby nelze pojmově hovořit.

V třetí kapitole se zabývám otázkou, jak nový občanský zákoník definuje svéprávnost a zda podle této definice jsou kapitálové obchodní společnosti svéprávné či nikoliv. Zde docházím k závěru, že tyto definice je otevřená v otázce, zda lze považovat jednání členů statutárních orgánů kapitálové obchodní společnosti za vlastní jednání této společnosti. Třebaže lze spíše dojít k závěru, že nikoliv, závisí odpověď na tuto otázku na tom, jak upravuje postavení členů statutárních orgánů zákon.

Čtvrtá a pátá kapitola jsou věnovány samotnému rozporu postavení člena statutárního orgánu dle nového občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích, kde docházím k tomu, že postavení člena statutárního orgánu se od postavení zástupce liší pouze v několika detailech a že v mnoha případech bude nutná přímá aplikace obecné úpravy zastoupení na jednání člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti.

V závěru docházím k tomu, že z hlediska zákonné úpravy postavení člena statutárního orgánu kapitálové obchodní společnosti a jiného zástupce není natolik odlišné, že by bylo možné hovořit o vlastním jednání kapitálové obchodní společnosti. Zároveň však vyjadřuji pochybnosti o správnosti tohoto závěru z hlediska obecné soukromoprávní vědy a o vhodnosti této zákonné definice. Absurdní dopady případného závěru o nesvéprávnosti kapitálové obchodní společnosti je pak podle mého názoru nutné korigovat s ohledem na skutečnost, že zákoník není ve své zavedené terminologii důsledný a směřuje ochranu fyzických osob s omezenou nebo částečnou svéprávností s obecnou definicí svéprávnosti.

2. Klíčová slova

Svéprávnost, statutární orgán, zastoupení, střet zájmů, dobrá víra, substituce.

VIII. Abstract and key words

Thesis: An impact of incapacitation of a limited company upon legal theory and practice

1. Abstract

The main purpose of my thesis was to analyse the significant change in the concept of limited company, i.e. old-new concept of the members of statutory body as agents of the company. However, I conceived a thesis more generally as analysis of the question of whether the New Civil Code and the Business Corporations Act incapacitated limited company or not. The thesis is divided into five main chapters, including an introduction and a conclusion.

In the second chapter I try to reconstruct legal thinking of First Czechoslovak Republic on this issue, because its reference by the New Civil Code. Although views on the status of a statutory body of legal persons and the legal capacity of a legal person were different, I came to the conclusion that there was more or less consensus that members of statutory body are agents of legal persons. Regarding the legal capacity of a legal person, then it can be concluded that the doctrine of the First Czechoslovak Republic concluded either that the legal person is a person incompetent, or that the legal capacity is not by definition characteristic of legal person.

In the third chapter I deal with the question of how the New Civil Code defines legal capacity and whether limited companies has legal capacity or not. Here I come to the conclusion that this definition is open to question whether conduct of members of the statutory bodies of limited companies can be considered as own actions of the company. Although it is more likely to lead to the conclusion that it is not, the answer to this question depends on how the law regulates position of the members of the statutory bodies.

The fourth and fifth chapters are devoted to the application of agency law rules on member of a statutory body under the New Civil Code and the Law on Corporations, which brings me to the fact that a member of the statutory body from a agent only differ in a few details, and that in many cases it will be necessary to apply general agency law rules on members of the statutory body of the limited company.

In conclusion I come to that in terms of legal regulation position of a member of the statutory body of limited company and position of other agent is not so different that it would be possible to speak about own conduct of limited company. Simultaneously, I express doubts about the correctness of this conclusion from the theory of private law and the adequacy of the statutory definition. The absurd impacts of the conclusion about of the incapacity of the limited company in my opinion should be corrected by the fact that the Civil Code is not consistent in terminology and it confuses the protection of individuals with limited or partial incapacitation with the general definition of capacity to act.

2. Key Words

A capacity to act, statutory body, agency, conflict of interests, good faith, substitution.